

KONTAKT DJECE S MAJKAMA ZATVORENICAMA

Analiza posjeta djece majkama zatvorenicama

Bernardica Franjić-Nađ, Središnji ured Uprave za zatvorski sustav

Đulijana Badurina-Sertić, Centar za dijagnostiku u Zagrebu

Đurdica Pavešić-Herkov, Smiljka Baranček i Sandra Barzelatto Bukva, Središnji

ured Uprave za zatvorski sustav

Antonija Bračulj

U Zagrebu, 10. veljače 2015.

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda

Grant contract no:
IPA 4.1.5.2.02.01.c04.

Grant shema:
Podrška programima organizacija civilnoga društva
u području zagovaranja i motivacije za društveno isključene skupine.

Projekt MA#ME provodi Udruga Roda u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje – Područnim uredom u Požegi i Centrom za podršku i razvoj civilnog društva Delfin iz Pakraca te u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu i Ministarstvom pravosuđa. Ukupna je vrijednost projekta 109.482,40 eura. Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda u iznosu od 93.060,04 eura i Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske.

KONTAKT DJECE S MAJKAMA ZATVORENICAMA - Analiza posjeta djece majkama zatvorenicama, rad autorica Bernardice Franjić-Nađ, Đulijane Badurina-Sertić, Đurđice Pavešić-Herkov, Smiljke Baranček, Sandre Barzelatto Bukva i Antonije Bračulj, Zagreb, jedan je od radova nastalih u sklopu projekta.

Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost udruge RODA.

Trajanje projekta:
veljača 2014. - veljača 2016.

KONTAKT DJECE S MAJKAMA ZATVORENICAMA
Analiza posjeta djece majkama zatvorenicama

Bernardica Franjić-Nađ, Središnji ured Uprave za zatvorski sustav
Đulijana Badurina-Sertić, Centar za dijagnostiku u Zagrebu
Đurđica Pavešić-Herkov, Smiljka Baranček i Sandra Barzelatto Bukva, Središnji
ured Uprave za zatvorski sustav
Antonija Bračulj, Zagreb

U Zagrebu 10. veljače 2015.

SADRŽAJ:

Sažetak	5
UVOD	6
Roditeljstvo, izazovi i mogućnosti.....	6
Pravni okvir kojim se osigurava kontakt zatvorenika s obitelji.....	8
Djeca čiji su roditelji u zatvoru.....	9
Što se čini u kaznenim tijelima RH kako bi se djeci olakšao posjet roditeljima zatvorenicama?	11
Edukativno-razvojni program Zatvorenik kao roditelj	13
Broj roditelja na izvršavanju kazne zatvora, kazne maloljetničkog zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod	15
CILJEVI ANALIZE.....	16
METODA.....	17
Uzorak.....	17
Kaznenopravni status anketiranih zatvorenica.....	18
Kaznena tijela u kojima se nalaze zatvorenice	18
Dob anketiranih zatvorenica	19
Bračni status.....	20
Postupak.....	20
REZULTATI I RASPRAVA.....	21
Broj i dob djece zatvorenica	21
Tko se brine o maloljetnom djetetu dok mu se majka nalazi u kaznenom tijelu	25
Udaljenost maloljetne djece od majki zatvorenica	26
Posjeti maloljetne djece majkama zatvorenicama	28
Čestoća dječjih posjeta.....	28
Razlozi zbog kojih djeca na posjećuju majke zatvorenice.....	29
Vrijeme proteklo od zadnjeg posjeta maloljetne djece	29
Potreba zatvorenica za kontaktom s djecom.....	30
ZAKLJUČAK.....	32
Smjernice za buduće olakšavanje kontakta djece sa zatvorenim roditeljima	33
Popis slika	34
Popis tabela	35
LITERATURA.....	36
PRILOZI	37
Prilog 1 UPITNIK ma#me.....	37
Prilog 2. Neki od komentara zatvorenica.....	45

Sažetak

Više tisuća maloljetne djece u RH izloženo je situaciji odrastanja bez jednog ili oba roditelja zato što se oni nalaze u zatvoru. Riječ je o djeci koja su gotovo nevidljiva za društvo i zajednicu, ranjiva, možda su i sama neposredne žrtve, a zasigurno su posredne žrtve postupaka svojih roditelja. Dolaskom u zatvor za osobu ne prestaju dužnosti i obveze koje proizlaze iz roditeljstva, i dijete i roditelj i dalje imaju pravo na održavanje međusobnih kontakata i potrebu za njima. Brojna su istraživanja dokazala da redovit i kvalitetan kontakt između roditelja koji se nalazi u zatvoru i djeteta umanjuje poteškoće u prilagodbi i odrastanju tog djeteta te pridonosi resocijalizaciji zatvorenika i zatvorenica. Pravo na redovite kontakte s roditeljem koji se nalazi u zatvoru definirano je Zakonom o izvršavanju kazne zatvora. Ciljna skupina u ovom istraživanju zatvorenice su koje su krajem 2014. godine boravile u zatvorskom sustavu u RH u različitim kaznenopravnim statusima. Odlazak majke u zatvor posebno je rizična situacija za svako dijete jer su majke u pravilu više uključene u svakodnevnu njegu i skrb o djetetu. S ciljem da se ispita broj i dobna struktura maloljetne djece zatvorenica te organizacija i čestoća kontakata djece i majki koje se nalaze u kaznionici ili zatvoru kreirana je anketa koju je ispunilo 145 žena ili 84,80 % populacije žena u zatvorskom sustavu u RH u vrijeme primjene ankete. Od ispitanih žena 106 je majki s ukupno 250 djece (120 maloljetne). Rezultati ankete pokazali su kako više od polovice majki ne prima posjete svoje maloljetne djece u kaznionici ili zatvoru u kojem se nalazi. U 31 % slučajeva to majke ne žele, u 13 % slučajeva djeca ni ne znaju da se njihove majke nalaze na izdržavanju kazne, a 25 % žena susreće svoju djecu isključivo za vrijeme korištenja izvankaznioničkih pogodnosti.

UVOD

RODITELJSTVO – IZAZOVI I MOGUĆNOSTI¹

Tijekom razvoja ljudskog društva mijenjala su se očekivanja i zahtjevi koji su postavljeni prema roditeljima i roditeljstvu. Danas se društveno poželjno roditeljstvo naziva različitim imenima: *pozitivno roditeljstvo i roditeljstvo u najboljem interesu djeteta* (dokumenti Vijeća Europe), *poticajno roditeljstvo* (UNICEF), a u stručnoj literaturi nalazimo još i pojmove *odgovorno roditeljstvo, kompetentno roditeljstvo, autoritativno roditeljstvo* i dr. Bez obzira na naziv, sadržajno ti pojmovi uključuju sljedeća roditeljska ponašanja i vrijednosti. Brižno ponašanje znači odgovaranje na djetetovu potrebu za ljubavlju i sigurnošću. Dijete treba prihvaćanje, osjetljivost na svoje potrebe, uključenost i podršku. Roditelj djetetu može pokazati naklonost i radost, utješiti ga kada je tužno ili potreseno, razgovarati s njim o stvarima koje ga brinu, zadržati pozitivan emotivni ton kod kuće te mu pružiti osnovnu njegu i sigurnost. Sve to djetetu omogućuje da istražuje svijet i vrati se roditeljima kada osjeti zabrinutost ili tugu.

Struktura i vođenje pružaju djeci osjećaj sigurnosti i predvidljivosti. Pomažu djetetu da prihvati odgovornost za svoje ponašanje, da postane svjesno potreba drugih i da razvije samokontrolu. Kako bi to postigao, roditelj mora djetetu pomoći da shvati što su standardi, mora postaviti razumne i primjerene granice te mora voditi računa o djetetovim mišljenjima i reakcijama. Roditelj također mora imati uredan (ali ne krut) svakodnevni raspored s redovitim terminima i obrascima za obiteljske aktivnosti. Vrlo je važno biti fleksibilan te razgovarati i pregovarati s djetetom u svim fazama njegova sazrijevanja.

Priznavanje se odnosi na potrebu svakog djeteta da ga se vidi, čuje i cijeni kao osobu. To od roditelja zahtijeva da pokažu interes za svakodnevna iskustva vlastita djeteta te da ga saslušaju, pokušaju razumjeti njegovo mišljenje i pomognu mu da izrazi osjećaje. To također znači dopustiti djetetu pravo glasa i omogućiti mu aktivnu ulogu u obiteljskom životu i donošenju odluka.

Osnaživanje se odnosi na jačanje osjećaja sposobnosti djeteta, na njegov osjećaj osobne kontrole i mogućnosti da utječe na stavove i ponašanje drugih. Roditelji se mogu usredotočiti na djetetove sposobnosti i pokazati vjeru u njegove potencijale. Osim toga roditelji mogu stvarati prilike u kojima dijete uči, stječe nova iskustva i društvene veze. Sva djeca imaju faze u kojima se više ponašaju kao odrasli, ali i one u kojima se vraćaju oblicima ponašanja mlađe djece. Bitno je da ih roditelji za trajanja tih faza podržavaju i pomažu im da prijeđu u sljedeću razvojnu fazu.

¹ Izvor: Parenting in Contemporary Europe: A Positive Approach, Council of Europe Publishing, April 2007.

Gotovo se svi roditelji slažu da je roditeljstvo najvažnija, najbolja i najteža životna uloga. Nema roditelja koji ne želi biti dobra majka ili dobar otac svojem djetetu, samo što nekima u tome treba pomoći jer se ljudi ne rađaju s roditeljskim vještinama. Roditeljske se vještine uče. Suvremeni ritam života stavlja pred roditelja brojne izazove i pritiske te se očekuje da roditelj bude kvalitetan radnik i kvalitetan član zajednice, a uz to i najbolji mogući roditelj svojem djetetu. Pri tome se često ne nudi i odgovor kako pomiriti sve te uloge i očekivanja. Država i zajednica odgovorne su za to da podupiru roditelje u njihovoj roditeljskoj ulozi i omogućće im programe kojima će oni jačati svoje roditeljske kompetencije.

U novije vrijeme i dijete stječe nov položaj u društvu, stječe prava koja su regulirana brojnim konvencijama i zakonima.

Vijeće Europe promiče prava djeteta (*Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, *Europska socijalna povelja* i dopunjena *Europska socijalna povelja*) i u potpunosti ispunjava obveze iz UN-ove Konvencije o pravima djeteta čije su potpisnice sve njegove zemlje članice. Konvencija o pravima djeteta promatra dijete kao subjekt prava te određuje standarde o pravima koje bi države trebale jamčiti djeci mlađoj od 18 godina. Određene su obveze u izravnoj nadležnosti država, dok se neke odnose na djetetove roditelje i skrbnike. Time su roditelji odnosno skrbnici primarno odgovorni za odgoj i razvoj djeteta te za njegov najbolji interes. Iz toga proizlazi da je prioritet roditeljstva dobrobit i razvoj djeteta. Konvencija propisuje da države trebaju priznati odgovornost roditeljima i pružiti im potporu u odgoju djece, ali jednako tako obvezuje države da interveniraju u zaštiti djece u slučaju zapostavljanja ili zlostavljanja. Konvencija uključuje djetetovo pravo na zaštitu (npr. da se prema njemu odnosi nenasilno) i njegovo pravo na sudjelovanje (npr. poštivanje djetetova mišljenja). Također naglašava važnost dostizanja razvojnog potencijala za svako dijete kako bi se postiglo da dijete bude onoliko uspješno koliko to može biti te priznaje da se djeca razvijaju tijekom određenog vremena i imaju različite potrebe u različitim fazama svojeg života. Različiti aspekti Konvencije znače da bi roditelji djeci trebali osigurati odgoj i brigu, formirati ih i prihvatiti kao ljude s vlastitim pravima i ohrabrivati ih da se razvijaju kao osobe.

Postoje situacije kada roditelji nisu u mogućnosti u potpunosti osigurati odgoj djeteta i brigu o njemu, a jedna je od takvih situacija i boravak roditelja na izdržavanju zatvorske kazne.

Procjenjuje se da je tijekom 2012. godine u Republici Hrvatskoj 17.986 djece imalo jednog ili oba roditelja u zatvoru.² Riječ je o djeci koja su ranjiva, često zanemarena i zaboravljena od društva. Imaju različite životne priče, nekada su i sama neposredne žrtve, a gotovo su uvijek neizravne žrtve. Dijete bez svoje krivice i samo snosi posljedice zato što su mu otac ili majka (ili njih oboje) u zatvoru. Povrijeđena su i prekršena mnoga njegova prava i ono je prisiljeno živjeti s posljedicama pogrešnoga roditeljskog izbora. S druge strane, i kad su u zatvoru, otac i majka ne prestaju biti roditelji premda privremeno ne žive s djetetom. Djetetu treba pomoć kako bi shvatilo da odgovornost i kazna koju roditelj snosi za svoje loše ponašanje ne znače da je i ono time kažnjeno. Zato mu je važno omogućiti kontakt s roditeljima u zatvoru u okruženju koje nije zastrašujuće i koje će olakšati komunikaciju i održavanje odnosa nužnog za odrastanje.

² Procjena prema podacima iz Izvješća o stanju i radu kazionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2013. godinu je 17.343, a prema neslužbenim podacima za izvješće za 2014. godinu oko 14.893.

PRAVNI OKVIR KOJIM SE OSIGURAVA KONTAKT ZATVORENIKA I ZATVORENICA S OBITELJI

Brojni su zakonski propisi kojima se definiraju prava vezana uz djecu čiji se roditelj nalazi u zatvoru. U prvom redu to su opći dokumenti kojima se štite ljudska prava i temeljne slobode, pa tako i dječja prava: *Ustav RH*, *Povelja Ujedinjenih naroda*, *Opća deklaracija o ljudskim pravima*, *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, izmijenjeni Protokol 11 s Protokolima 1., 4., 6., 7., i 13. iz rujna 2003., članak 8. *Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života* („Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.“), *Povelja o temeljnim pravima Europske unije*.

Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13 i 150/13.) definira prava zatvorenika i zatvorenica među kojima je i pravo na kontakte s vanjskim svijetom, pravo na posjete članova obitelji i pravo na posjete djece. Prema navedenom Zakonu svrha je izvršavanja kazne zatvora, uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima. Pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora obuhvaća mjere i postupke koje imaju za cilj postizanje promjena u cilju rehabilitacije i resocijalizacije. Program izvršavanja sastoji se od pedagoških, radnih, zdravstvenih, psiholoških, socijalnih i sigurnosnih postupaka primjerenih osobinama i potrebama zatvorenika i zatvorenica te primjerenih vrsti i mogućnostima kaznonice, odnosno zatvora. U okviru *Pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora* zatvorenicima i zatvorenicama sa specifičnim potrebama nude se specifični programi. U procesu realizacije Pojedinačnog programa u redovitim individualnim razgovorima sa zatvorenicima roditeljima ukazuje se na važnost održavanja kontakta s djecom tijekom izdržavanja kazne. *Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine* u Području 5. i točki 13. govori o zaštiti prava djece te se navodi važnost promoviranja prava djece i važnost informiranja i senzibiliziranja javnosti o pravima djece i odgovornom roditeljstvu. Važno je spomenuti još i *Pravilnik o pogodnostima zatvorenika* (NN 66/10 i 126/13) te *Europska zatvorska pravila* ugrađena u *Zakon o izvršavanju kazne zatvora* (čl. 111. i 117.) Važnost održavanja kontakta s djecom u situaciji kad je roditelj na izdržavanju zatvorske kazne naglašena je i u sudskoj praksi te tako Ustavni sud RH u svojim odlukama iz tog područja (prema Odluci Europskog suda za ljudska prava) ističe: „Ustavni sud izražava načelno stajalište da odlazak u zatvor roditelja ne raskida vezu koja čini obiteljski život između njega i djeteta. Štoviše, u takvoj situaciji država ima posebne obveze poticanja održavanja obiteljskih veza između zatvorenika i članova njihovih obitelji.“

Pravo djeteta na kontakt s roditeljem zatvorenikom regulirano je dokumentima koji su isključivo namijenjeni djeci kao posebno osjetljivoj skupini. To je *Konvencija o pravima djeteta* i *Konvencija o kontaktima s djecom*. *Europska inicijativa Eurochips* (engl. *European Committee for Children of Imprisoned Parents*), sada *COPE* (engl. *Children of Prisoners*

Europe) štiti interese djece čiji su roditelji u zatvoru zalažući se za podizanje svijesti o potrebama djece zatvorenika te za omogućivanje uspostavljanja kontakta djece s roditeljima koji se nalaze u zatvoru. U kaznenim tijelima Republike Hrvatske vodi se računa o primjeni svih naznačenih pravnih propisa, a napose zaštite prava djece, tako da maloljetna djeca mogu posjećivati roditelja zatvorenika ili zatvorenicu svaki tjedan i blagdanom. Maloljetna djeca do četrnaest godina posjećuju oca ili majku koji se nalaze na izdržavanju kazne zatvora u pratnji odrasle osobe koja je član obitelji ili skrbnik.

Osim navedenih prava određenih Zakonom kojima se potiče kontakt zatvorenika i zatvorenicama s članovima obitelji zatvoreniku odnosno zatvorenici mogu se odobriti i pogodnosti koje su skup poticajnih mjera usmjerenih na smanjivanje negativnih učinaka zatvaranja i poticanje u ostvarivanju programa izvršavanja radi ostvarivanja svrhe izvršavanja kazne zatvora. Kao pogodnost češćih dodira s vanjskim svijetom, pri čemu nas zanima kontakt s obitelji, zatvoreniku i zatvorenici se, ovisno o procjeni uspješnosti provođenja programa izvršavanja kazne zatvora, mogu odobriti češći i dulji posjeti obitelji s nadzorom ili bez nadzora, boravak s bračnim ili izvanbračnim drugom u prostoriji bez nadzora, izlazak u mjesto u kojem se nalazi zatvor ili kaznionica (može biti u trajanju od dva do osam sati) te izlazak radi posjeta članovima obitelji u ukupnom trajanju do sto dvadeset sati mjesečno, a u mjesecu u kojem je blagdan do sto četrdeset četiri sata. Zatvoreniku i zatvorenici koji rade također se može odobriti pogodnost korištenja godišnjeg odmora u mjestu prebivališta, odnosno drugome mjestu (Šoher 2013). Svi navedeni instituti omogućavaju odnosno olakšavaju kontakt djeteta i roditelja zatvorenika.

DJECA ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU³

Djeca čiji su roditelji u zatvoru trpe više oblika diskriminacije te su u nepovoljnijem položaju od ostale djece zbog situacije u svojoj obitelji i zbog kaznenopravnog statusa svojih roditelja. Njihove potrebe najčešće nisu prepoznate i njih se ne zamjećuje kao skupinu koja zahtijeva posebnu pažnju društva zato što su se na njihov život odrazili postupci njihovih roditelja. Boravak roditelja u zatvoru te sve što mu prethodi i slijedi za njim višestruko utječe na dijete. Sve to može trajati dulje razdoblje i predstavljati dugotrajan i mučan proces koji uključuje uhićenje, istragu, pritvor, suđenje, suočavanje s kaznom, čekanje na odlazak u zatvor, sam odlazak, boravak u zatvoru, trajanje kazne, izlazak iz zatvora i uključivanje u normalan život.

Dijete čiji je roditelj kažnjen zbog sukoba sa zakonom doživljava gubitak i odvojenost od roditelja dok je on na izvršenju kazne zatvora. Zbog tog doživljava i različitih drugih reakcija na posebnost obiteljske situacije ono je na neki način također žrtva kršenja zakona. Često ne doživljava prijateljstvo ni od svoje okoline ni od društva niti doživljava razumijevanje unutar obitelji. Vrsta kaznenog djela također je važna varijabla utjecaja na dijete. Situacije u kojoj je roditelj ubio drugog roditelja ili neku drugu djetetu blisku osobu posebno su dramatične i složene. Takve su i situacije vezane uz kaznena djela na štetu djeteta, posebno kada je

3 Izvor: Zbornik priopćenja sa stručne rasprave, Prava djece čiji su roditelji u zatvoru, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2009. g.

riječ o nasilju, zlostavljanju i spolnim deliktima. U tim situacijama vrlo je važna procjena o potrebnoj zaštiti djeteta i procjena o tome koliko je kontakt s roditeljem u njegovu interesu. Unatoč tim posebno teškim situacijama zatvorenik ili zatvorenica u načelu ne prestaje biti roditeljem kad uđe u zatvor, najčešće voli svoje dijete, odgovoran je roditelj i želi kontakt s djetetom. No ima zatvorenika i zatvorenica koji su opasni za dijete i koji su neodgovorni roditelji, kao i onih koji se ne žele susretati s djetetom u zatvoru. Roditeljev sukob sa zakonom, posebice kad je riječ o težim kaznenim djelima i nasilju, povezuje se često s međugeneracijskim prijenosom nasilja u obitelji. Obiteljsko iskustvo u činjenju kaznenih djela pojačava rizik od ponavljanja delinkventnih ponašanja djeteta, pri čemu je antisocijalno ponašanje roditelja, odnosno antisocijalni roditeljski model, jedna od varijabli koje su značajno povezane s ponavljanjem kaznenog djela kod maloljetnika (Marczyk i sur. 2003 prema Ricijaš 2006). Osim toga izvješća o socijalnoj isključenosti pokazuju da je održavanje odnosa s obitelji kroz posjete povezano sa smanjenjem ponavljanja kaznenih djela kod zatvorenika.

Djetetove reakcije na posljedice roditeljskog sukoba sa zakonom razlikuju se od djeteta do djeteta i ovise o različitim faktorima: dobi djeteta, reakcijama okoline, podršci bliskih osoba, vrsti djela, duljini kazne te mjestu izdržavanja kazne ili počinjenja djela. Ovisi i o obiteljskoj situaciji, o osobama s kojima dijete ostaje živjeti i kakav je njegov odnos prema zatvoreniku. Eventualno iskustvo zlostavljanja i nasilja, ali i doživljaj prijateljstva, prepoznavanja i razumijevanja drugih ljudi također utječu na dijete i njegov razvoj u tim specifičnim okolnostima.

Utjecaj zatvora na djecu pokazuje se u različitim područjima djetetova života: emocionalnom, kognitivnom, socijalnom, ekonomskom, zdravstvenom i ponašajnom.

Samo trećina djece čiji su roditelji u zatvoru zna gdje su im roditelji. Stručnjaci se slažu da je potrebno i nužno reći djeci gdje su im roditelji i da je najbolji način da dijete unutar obitelji i unutar svog doma sazna što se događa s njegovim roditeljem.

Iako nije lako dati jedinstven odgovor za svu djecu i svaku obitelj, danas prevladava stav da većina djece ima puno koristi od održavanja kontakta s roditeljem u zatvoru. Potencijalna dobit najviše ovisi o tome kakvu podršku dijete prima kako u komunikaciji s roditeljem u zatvoru (u pisanju pisama, pripremi za posjete i dr.), tako i u razjašnjavanju situacije u kojoj se dijete nalazi i suočavanju s njom. Kad govorimo o potencijalnoj dobiti, naravno, ne mislimo na situacije u kojima je roditelj u zatvoru radi počinjenog djela na štetu samog djeteta. Budući da je u tom slučaju najčešće riječ o nekom obliku zlostavljanja i zanemarivanja od strane tog roditelja, susreti s roditeljem koji je izvor traumatizacije za dijete nisu preporučeni ili su preporučeni u posebnim okolnostima i nakon stručne procjene i djeteta i roditelja te djetetove okoline.

Održavanje odnosa između roditelja koji je u zatvoru i djeteta nužno je za uravnoteženo odrastanje i nadvladavanje razvojnih kriza djeteta. Taj se odnos može održavati kroz posjet roditelju u zgradi zatvora ili kroz drugu vrstu kontakta putem pisama, pošiljaka ili putem telefona.

Korist i pozitivne posljedice kontakta djeteta s roditeljem u zatvoru, posebice osmišljenog i

ostvarenog u dobrim uvjetima, višestruke su. One se odnose na samo dijete, na osobe koje se brinu o djetetu, na roditelje zatvorenike, na zatvor i zatvorsko osoblje te na zajednicu u cjelini (KIDS VIP 2005).

Djetetu je posjet važan ponajprije zato što se želi uvjeriti da je roditelj živ i da je dobro. Zahvaljujući posjetu roditelju u zatvoru ono ostvaruje svoju potrebu za bliskošću i kontaktom s roditeljem, za ljubavlju i poštovanjem.

Očekuje se da će ostvarivanje roditeljske uloge i održavanje odnosa između roditelja i djeteta te njihovi zajednički sadržaji, koji postoje unatoč tomu što je roditelj u zatvoru, utjecati na smanjenje djetetovih problema u ponašanju i školi te na smanjenje emocionalnih i socijalnih teškoća. I osobe koje se brinu o djetetu – drugi roditelj, baka ili djed, udomitelj ili odgojitelj iz doma – dovodeći dijete, mogu razmijeniti informacije s roditeljem djeteta, pokušati rješavati neke probleme i lakše se suočavati s posljedicama roditeljeva zatvaranja. Osim potrebe za ranim, redovitim i kvalitetnim kontaktima, djetetu čiji je roditelj u zatvoru potrebna je još i razumljiva i dobi primjerena informacija, privatnost, nediskriminacija, podrška za sebe i roditelje, dijeljenje iskustva s drugom djecom te dobro okruženje u zatvoru (Gabelica 2013).

Ostvarivanje kontakta s djetetom pridonosi dobrobiti zatvorenika: uspješnije se resocijaliziraju, uviđaju smisao odgovornosti, zadovoljniji su i sretniji te mentalno zdraviji kada dobiju priliku biti dobri roditelji unatoč tomu što su u zatvoru. Penološka psihologija u svojem proučavanju ponašanja zatvorenika, njihove prilagodbe na zatvor i njihovih reakcija na penološki tretman zanima se i za kontakt zatvorenika s obitelji. Nedostatak obitelji ili prijatelja na prvom je mjestu popisa od 12 stresora o kojima izvješćuju zatvorenici i zatvorenice (Mejovšek 2002).

Uza sve prednosti održavanja kontakata djeteta s roditeljem u zatvoru posjet roditelju može biti stresan za dijete zbog susreta s roditeljem kojeg dugo nisu vidjeli, susreta sa strogim zatvorskim procedurama, uniformiranim osobama, drugim zatvorenicima i rešetkama. S druge strane, završetak posjeta često je težak i tužan i za dijete i za roditelja. Za sve takve situacije valja se pripremiti.

ŠTO SE ČINI U KAZNENIM TIJELIMA RH KAKO BI SE DJECI OLAKŠAO POSJET RODITELJIMA ZATVORENICIMA?

Dolazak djeteta k roditelju u zatvor iznimno je složena situacija, osjećaji djeteta podijeljeni su između radosti zbog susreta s roditeljem te istovremeno strepnje od susreta sa samim prostorom i osobljem kaznenog tijela. Kako bi se djeci smanjila nelagoda prilikom dolaska u kaznionicu ili zatvor, u svim kaznenim tijelima posebna se pozornost pridaje uređivanju prostora za posjete djece: obojeni su svijetlim i vedrim bojama, opremljeni djeci prilagođenim namještajem, igračkama i didaktičkim materijalima te ukrašeni raznim slikama i crtežima likova iz crtanih filmova, životinja i slično, od kojih su neke izradili i sami zatvorenici. Unazad nekoliko godina kontinuirano se radi na poboljšavanju uvjeta u kojima djeca čekaju posjete, a pretrage djece obavljaju se vizualno, osim u slučaju neophodne sigurnosne provjere,

vodeći pri tome računa da se ne narušava dostojanstvo djeteta. Na taj se način realiziraju prava roditelja i prava djeteta na međusobne kontakte, a u prvi plan stavlja se interes djeteta. U individualnom tretmanskom radu zatvorenike i zatvorenice upućuje se u važnost pozitivnog i odgovornog roditeljstva te poštivanja djeteta i savjetuje im se da vrijeme posjeta maloljetne djece posvete isključivo njima te da provode aktivnosti koje su u interesu djeteta. Uprava za zatvorski sustav, cijeneći potrebe djece zatvorenika kao i preporuke pravobraniteljice za djecu o zaštiti prava i interesa djece čiji su roditelji lišeni slobode, svojim nastojanjima svake godine unaprjeđuje uvjete u kojima se odvijaju posjeti djece roditeljima zatvorenicama u cilju smanjivanja štetnih posljedica odvajanja djece od roditelja i stvaranja okruženja u kojima će se djeca osjećati ugodnije. Kroz program jačanja roditeljskih kompetencija zatvorenike i zatvorenice potiče se na sadržajno kvalitetno provođenje vremena s djetetom tijekom posjeta. Zatvorenici se uspješnije resocijaliziraju, uviđaju smisao odgovornosti, zadovoljniji su i sretniji te su mentalno zdraviji ako dobiju priliku biti dobri roditelji unatoč tome što su na izdržavanju kazne zatvora.

Unazad nekoliko godina u svim kaznenim tijelima u mjesecu lipnju se obilježava Europski tjedan djece čiji su roditelji u zatvoru. U tom tjednu organiziraju se razne radionice s roditeljima i djecom, produljeno je vrijeme posjeta te su omogućeni češći posjeti djece. Kaznena tijela, u skladu sa svojim mogućnostima, prikladno uređuju prostore za posjete maloljetne djece roditeljima, nabavljaju nove igračke za djecu primjerene različitoj dobi i spolu djece koja dolaze u posjete roditeljima zatvorenicama. Pri izboru igračaka vodi se računa o njihovoj edukativnoj funkciji te je smisao poticanje međusobne suradnje djeteta i roditelja (razne kocke za slaganje, *puzzle*, plišane igračke, lutke, autići, slikovnice, slagalice, bojanke, boji-ce i slično). Kako bi djeca osjetila da je taj tjedan usmjeren promicanju njihovih prava, uz navedene sadržaje pravosudni policajci koji su zaduženi za nadziranje posjeta predaju djeci slatkiše, čime se smanjuje nelagoda koju djeca doživljavaju zbog uniformiranog osoblja. Također se vodi računa o adekvatnom načinu komunikacije osoblja s djecom. U pojedinim kaznenim tijelima organiziraju se radionice s temom roditeljstva i odvojenosti od djeteta s ciljem da se zatvorenike potakne na razmišljanje kako odsutnost jednog roditelja utječe na emocionalni razvoj djeteta, kako prepoznati promjene i poremećaje u ponašanju djeteta te kojim se vanjskim institucijama u slučaju potrebe mogu obratiti članovi obitelji radi pružanja stručne psihološke pomoći djeci. Također su se u suradnji s vanjskim stručnjacima u nekim kaznenim tijelima održavale radionice uvida u perspektivu i reakcije djeteta na boravak roditelja u zatvoru, prenesena su znanja o dječjim potrebama u razvojnim fazama, kao i njihovim doživljajima i emocijama vezanim uz tu specifičnu situaciju koju prati cijeli niz stresnih i nepovoljnih događaja, od uhićenja roditelja do ponovnog zajedničkog življenja s njim (istraga, neizvjesnost, presuda, posjeti i kontakti, reakcije i utjecaj drugog roditelja, članova obitelji, okoline i sl.). Zatvorenici su većinom aktivno sudjelovali iznoseći osobna iskustva s vlastitom djecom. Povratne informacije sudionika redom su pozitivne, navode da su dobili neke konkretne i nove informacije o unutrašnjem svijetu i potrebama djeteta te da im odgovara takav način rada u grupi. Takvim aktivnostima olakšava se roditeljima u zatvoru i njihovoj djeci da ostanu u kontaktu. Omogućavanjem posjeta u prostoru prilagođenom djeci koji im omogućava fizički kontakt s roditeljem potvrđuje se važnost pozitivnog stava prema zadržavanju obiteljskih i roditeljskih veza. Sve aktivnosti koje se poduzimaju, uz

unaprjeđivanje zaštite interesa djece i njegovanje obiteljskih veza, utječu i na pozitivan tijek izvršenja zatvorske kazne i uspješniju rehabilitaciju zatvorenika.

U Kaznionici za žene u Požegi na odjelu za roditelje, jedinstvenom odjelu u zatvorskom sustavu Hrvatske, tijekom 2014. godine boravile su roditelje sa svojom djecom, i to četiri zatvorenice i tri maloljetnice. Ukupno je sedmero djece bilo s majkama na Odjelu. Na dan 31. prosinca 2014. godine na Odjelu za roditelje boravile su dvije maloljetnice i jedna zatvorenica sa svojom djecom. Iako je predviđeno da na tom odjelu žene i maloljetnice borave šest tjedana prije porođaja, ovisno o tome kako se osjećaju i što žele, u pravilu se mogu smjestiti i neposredno pred porođaj. Ako se dogodi da nastanu zdravstvene komplikacije, zatvorenice se premještaju u Zatvorsku bolnicu, a porođaj se realizira u Klinici za ženske bolesti i porode KBC-a Zagreb. Nakon porođaja roditelje zatvorenice i maloljetnice zajedno s djetetom borave na kaznioničkom Odjelu za roditelje do navršene treće godine života djeteta ili do otpusta kad je riječ o kraćoj kazni. Ovisno o želji majke, dijete se može uključiti u lokalnu predškolsku ustanovu, a centar za socijalnu skrb nadležan prema prebivalištu majke nadzire razvoj i dobrobit djeteta.

U suradnji s udrugom Roda, koja provodi projekt pod nazivom *ma#me* u Kaznionici u Požegi, donirane su knjige te društvene igre za djecu, kao i računalna oprema, a kroz projekt će se, između ostaloga, unaprijediti kompetencije osoblja za pomoć majkama zatvorenicama u što kvalitetnijem održavanju kontakta s djetetom i kreativnom provođenju vremena dječjih posjeta te će se djeci zatvorenica omogućiti financiranje troškova puta radi posjeta majkama zatvorenicama, što je od velike važnosti jer se pokazalo da je uz udaljenost upravo nedostatak financijskih sredstava glavna prepreka ostvarivanju posjeta djece roditeljima koji se nalaze na izdržavanju kazne (Franjić-Nađ i sur. 2013).

EDUKATIVNO-RAZVOJNI PROGRAM “ZATVORENIK KAO RODITELJ”

S obzirom na činjenicu da kvalitetno roditeljstvo nije samo odgovornost roditelja nego i društvene zajednice, temeljem *Sporazuma o suradnji* Uprave za zatvorski sustav s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti djelatnici obiteljskih centara od 2010. su godine u kaznenim tijelima RH provodili program *Odgovorno roditeljstvo*. Krajem 2012. godine zbog izmjena odredaba *Zakona o socijalnoj skrbi* obiteljski centri više nisu mogli provoditi program s postojećim kadrovskim i materijalnim kapacitetima. Radi potrebe za daljnjim provođenjem programa za podizanje roditeljskih kompetencija, za kojim su interes iskazali sami zatvorenici, ali i službenici kaznenih tijela, tijekom 2013. godine u Odjelu posebnih programa zatvorenika i maloljetnika Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav izrađen je program *Zatvorenik kao roditelj* te je za njega napisan *Priručnik* (Frljak, Pavešić-Herkov i Baranček 2013). Nakon uspješnog pilotiranja na grupi od 12 zatvorenika u Kaznionici u Lipovici-Popovači tijekom 2014. godine održana je edukacija za provođenje programa za zainteresirane službenike tretmana i osiguranja iz 12 kaznenih tijela. Ciljevi su programa osnaživanje zatvorenika i zatvorenica za aktivno, pozitivno i odgovorno roditeljstvo, odnosno roditeljstvo u najboljem interesu djeteta, te pružanje pomoći i podrške u

iznimno teškoj situaciji odvojenosti od djece. Program se sastoji od 14 radionica čijim se provođenjem iz tjedna u tjedan prati dinamika grupnog procesa. Tako se na početnim susretima, s ciljem boljeg upoznavanja članova grupe, stvaranja grupne kohezije i osjećaja pripadnosti, provode aktivnosti upoznavanja koje će kasnije biti zamijenjene različitim aktivnostima koje sudionicima omogućuju bolje upoznavanje sebe te osvješćivanje vlastitih kvaliteta i roditeljskih kapaciteta. Na radionicama zatvorenike i zatvorenice poučava se o temama kojima ih se potiče na propitivanje o vlastitoj uključenosti u odgoj djece te metodama i stilovima odgoja koje primjenjuju. Također se osvještava važnost pozitivnog i odgovornog roditeljstva, poštivanja djeteta i njegovih potreba, njihove roditeljske i partnerske uloge za vrijeme izdržavanja kazne i nakon povratka u obitelj. Razgovara se i o problemu izdvojenosti iz obitelji, o teškoćama s kojima su djeca suočena zbog boravka roditelja u zatvoru, o podizanju kvalitete odnosa između roditelja i djeteta, kao i o usmjeravanju roditelja na održavanje vlastite roditeljske odgovornosti i na kvalitetnije druženje s djecom za vrijeme posjeta. Program obuhvaća i sadržaje koji se odnose na razvoj djece, vještine komunikacije s djecom i drugim osobama koje su uključene u život djeteta, upoznavanje s pravnom regulativom koja se tiče prava roditelja i djeteta, razvijanje emocionalne topline, samopoštovanja i učinkovitosti povezane s roditeljskom ulogom.

Program *Zatvorenik kao roditelj* provodio se tijekom 2014. godine u kaznionicama u Lepoglavi, Glini, Lipovici-Popovači, Valturi i Požegi (na Odjelu za zatvorenice i Poluotvorenom odjelu za zatvorenike) te u zatvorima u Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Varaždinu, Puli i Gospiću. Program su završila 184 zatvorenika, a u tijeku je formiranje novih grupa zatvorenika za nastavak provođenja Programa te njegovo proširivanje na druga kaznena tijela.

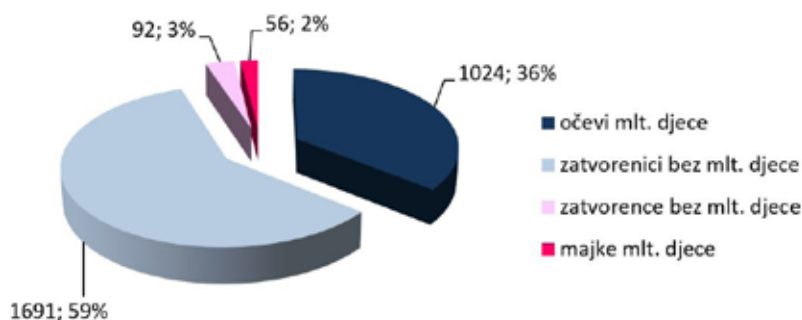
Evaluacija programa (Šimić, Baranček i Franjić-Nađ 2014) provedena je primjenom *Upitnika roditeljskih kompetencija* na početku i po završetku programa. Upitnik se sastoji od 72 čestice raspoređene u 8 kategorija: stav prema učenju u grupi, motivacija za učenjem kako biti uspješniji roditelj, roditeljski stres, uključenost zatvorenika u roditeljstvo, roditeljsko zadovoljstvo, stavovi o odgoju, roditeljske vještine i pravila ponašanja/discipliniranja. Nakon provedbe Programa u svim navedenim kategorijama zabilježen je pozitivan pomak koji je najznačajniji u kategoriji roditeljskih vještina. Ispitani se ne slažu sa stavom da je „netko dobar, a netko loš roditelj i da tu nema pomoći“. Nakon završetka Programa u većoj mjeri izražavaju stav da se roditeljstvo može učiti i izraženija je želja da bolje odgajaju svoju djecu. Značajno je naglašeno i neslaganje s tvrdnjom da „moje dijete i ja nismo bliski“. Nakon završetka Programa značajno je izraženiji stav da se kao oblik kažnjavanja djece koristi zabrana gledanja televizije, izlaska, igranja igrice, oduzimanje omiljene igračke i sl. umjesto tjelesnog kažnjavanja. Evaluacija očekivanja i zadovoljstva zatvorenika Programom pokazuje da su zatvorenici imali vrlo visoka očekivanja od Programa te da je zadovoljstvo Programom nadmašilo njihova očekivanja, osobito zadovoljstvo radom voditelja grupe, zanimljivošću Programa i mogućnošću primjene naučenog u životu. Među učincima Programa utvrđen je i pozitivniji stav prema budućnosti, osjećaj ugone na radionicama i ostvarivanje boljeg uvida u roditeljske vještine. S obzirom na to da je, temeljem rezultata provedenog evaluacijskog istraživanja, program *Zatvorenik kao roditelj* ocijenjen kao uspješan i vrlo koristan te objektivno provediv u zatvorskom sustavu, njegova se provedba nastavlja i proširuje na veći broj kaznenih tijela.

BROJ RODITELJA NA IZVRŠAVANJU KAZNE ZATVORA, KAZNE MALOLJETNIČKOG ZATVORA I ODGOJNE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNI ZAVOD

U zatvorskom sustavu se na izvršavanju kazne zatvora, kazne maloljetničkog zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod na dan 31. prosinca 2014. godine nalazilo ukupno 1080 roditelja s 1975 maloljetne djece, od čega 1025 očeva (što je 37,75 % od ukupnog broja zatvorenika na izvršavanju kazne i maloljetnika na izvršavanju odgojne mjere dana 31. prosinca 2014.) s ukupno 1872 maloljetne djece i 55 majki (što je 37,16 % od ukupnog broja zatvorenica na izvršavanju kazne i maloljetnica na izvršavanju odgojne mjere dana 31. prosinca 2014.) s ukupno 103 maloljetna djeteta.⁴

Slika 1.

Udio roditelja maloljetne djece u ukupnom broju osoba na izdržavanju kazne zatvora, maloljetničkog zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod na dan 31. prosinca 2014.

Prema podacima⁵ o stanju i kretanju osoba svih kaznenopravnih statusa u zatvorskom sustavu procjenjuje⁶ se da je 14.893 djece u Republici Hrvatskoj tijekom dijela ili cijele 2014. godine bilo odvojeno od jednog ili oba roditelja zbog njihova zatvaranja.

⁴ Prema podacima iz evidencija Uprave za zatvorski sustav za 2014. godinu.

⁵ Podatci iz evidencija Uprave za zatvorski sustav za 2014. godinu.

⁶ Riječ je o procjeni jer Uprava za zatvorski sustav vodi evidenciju o broju roditelja i broju njihove maloljetne djece isključivo za osobe koje su na izvršavanju kazne zatvora, kazne maloljetničkog zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod, a ne vodi evidenciju za zatvorenike kojima je određena mjera istražnog zatvora i one koji su na izvršavanju prekršajne kazne.

CILJEVI ANALIZE

Ispitati broj i dobnu strukturu maloljetne djece zatvorenica.

Ispitati organizaciju i učestalost kontakata djece i majki koje se nalaze u kaznionici ili zatvoru.

METODA

UZORAK

Upitnik mateme je bio ponuđen svim zatvorenicama svih kaznenopravnih statusa⁷, koje su se nalazile u kaznionici i zatvorima u vrijeme ispunjavanja ankete, odnosno od 17. do 24. prosinca 2014. godine. Anketu je popunilo ukupno 145 zatvorenica, što čini 84,8 % populacije žena u zatvorskom sustavu RH u razdoblju u kojem je anketa primijenjena.

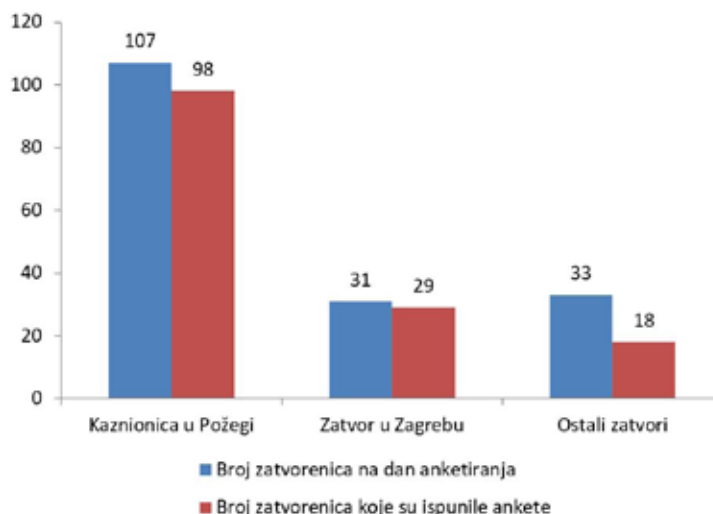
Tablica 1.
Broj zatvorenica koje su ispunile anketu po kaznenim tijelima

KAZNENO TIJELO	BROJ ZATVORENICA U KAZNENOM TIJELU NA DAN ANKETIRANJA	BROJ ZATVORENICA KOJE SU ISPUNILE ANKETU
Kaznionica i zatvor u Požegi – Odjel tretmana zatvorenica ⁸	107	98
Kaznionica i zatvor u Šibeniku	1	1
Zatvorska bolnica	2	0
Zatvor u Zagrebu	31	29
Zatvor u Bjelovaru	2	2
Zatvor u Dubrovniku	1	1
Zatvor u Gospiću	1	0
Zatvor u Karlovcu	1	1
Zatvor u Osijeku	3	3
Zatvor u Puli	6	0
Zatvor u Rijeci	1	0
Zatvor u Sisku	1	1
Zatvor u Splitu	5	2
Zatvor u Varaždinu	6	4
Zatvor u Zadru	3	3
UKUPNO	171	145

⁷ Izvršavanje kazne zatvora, mjere istražnog zatvora ili prekršajne kazne.

⁸ U daljnjem tekstu *Kaznionica u Požegi*.

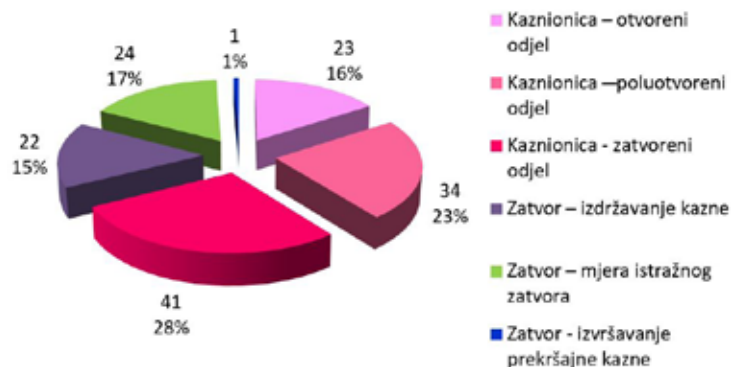
Slika 2.
Odaziv zatvorenica po kaznenim tijelima

KAZNENOPRAVNI STATUS ANKETIRANIH ZATVORENICA

Struktura uzorka prema kaznenopravnom statusu zatvorenica koje se nalaze u zatvoru, odnosno prema sigurnosnim uvjetima onih koje se nalaze u Kaznionici u Požezi prikazana je na sljedećoj slici.

Slika 3.
Struktura uzorka prema kaznenopravnom statusu i sigurnosnim uvjetima izdržavanja kazne

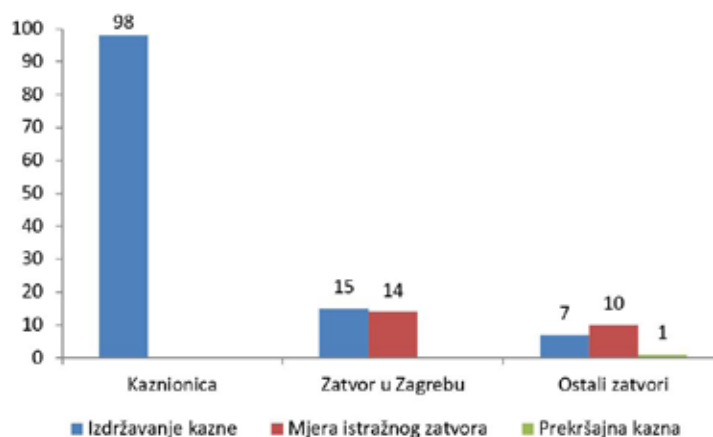

Ukupno 60,69 % zatvorenica različitih kaznenopravnih statusa koje su ispunile anketu nalazi se u zatvorenim uvjetima.

KAZNENA TIJELA U KOJIMA SE NALAZE ZATVORENICE

Od ukupnog broja anketiranih u kaznionici se nalazi 67,59 % zatvorenica, u Zatvoru u Zagrebu ih je 20 %, dok se u preostalim osam zatvora nalazi 12,41 % zatvorenica. Struktura zatvorenica prema kaznenom tijelu u kojem se nalaze po različitoj kaznenopravnoj osnovi prikazana je na sljedećoj slici.

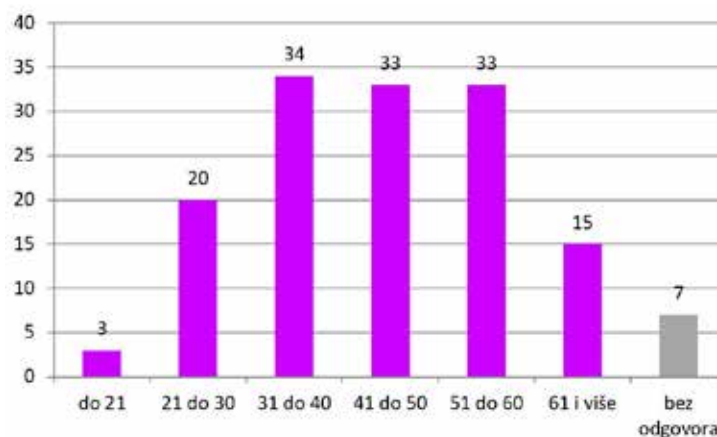
Slika 4.
Struktura uzorka prema kaznenom tijelu u kojem se zatvorenica nalazi

DOB ANKETIRANIH ZATVORENICA

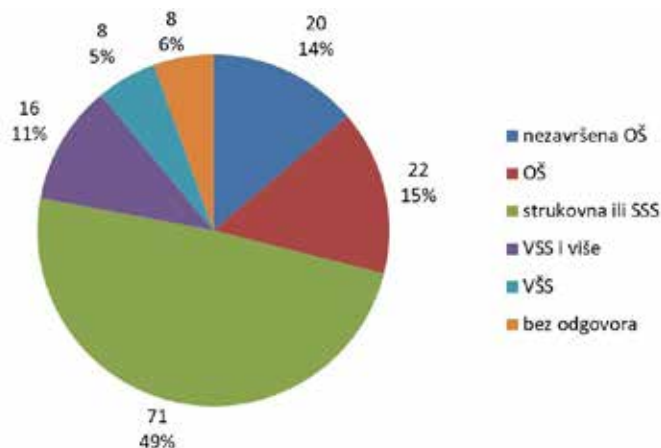
Na sljedećoj slici prikazana je dobna struktura anketiranih zatvorenica. 55,86 % zatvorenica starije je od 40 godina.

Slika 5.
Dobna struktura svih anketiranih zatvorenica

Stupanj obrazovanja: oko pola od ukupnog broja anketiranih zatvorenica završilo je srednju školu, približno trećina zatvorenica ima osnovno obrazovanje ili nezavršenu osnovnu školu. Više obrazovanje ima 5 % zatvorenica, a visoko je obrazovano njih 11 %.

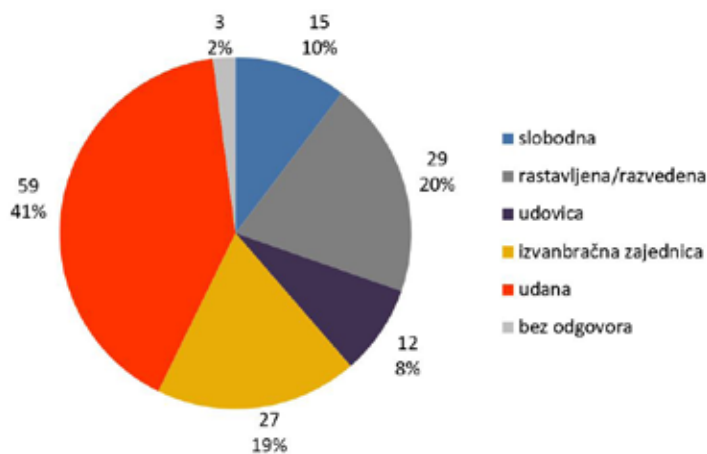
Slika 6.
Obrazovna struktura anketiranih zatvorenica

BRAČNI STATUS

U vezi je 60 % zatvorenica (19 % u izvanbračnoj i 41 % u bračnoj vezi). Slobodno je 10 % anketiranih zatvorenica, 20 % ih je rastavljeno, a u uzorku je i 8 % udovica.

Slika 7.
Struktura zatvorenica prema bračnom stanju

POSTUPAK

Za potrebe analize konstruiran je Upitnik ma#me za kaznionicu i zatvore. Inačica za Kaznionicu u Požegi⁹ u odnosu na onu za zatvore razlikuje se u izrazima koji se odnose na vrstu kaznenog tijela (Kaznionica umjesto Zatvor), zatim u tekstu poziva na ispunjavanje u uvodnom dijelu ankete te u pitanjima koja su specifična za zatvor, odnosno Kaznionicu u Požegi.¹⁰

Anketa je u Kaznionici u Požegi primijenjena 17. prosinca 2014. godine, a u zatvorima u razdoblju od 17. do 24. prosinca 2014. godine.

Za potrebe ove analize korišten je samo dio čestica upitnika.

⁹ Prilog 1.

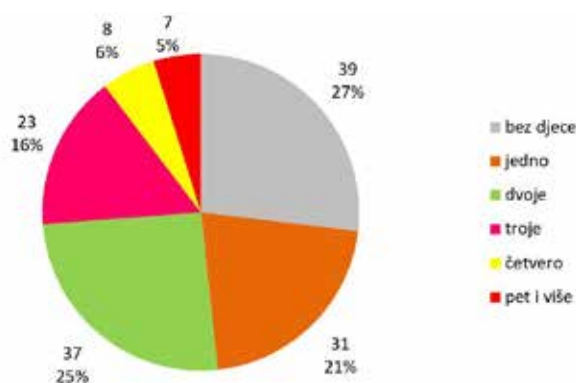
¹⁰ U pitanju broj 56 za zatvore ponuđeni su izbori koji se odnose na zatvoreničin status (izvršavanje kazne zatvora, mjere istražnog zatvora, prekršajne kazne ili prekršajnog zadržavanja) dok se izbori za Kaznionicu u Požegi odnose na odjel u kojem se zatvorenica nalazi u vrijeme ispunjavanja ankete (zatvoreni, poluotvoreni ili otvoreni). U pitanju 58 u inačici za zatvore umjesto „u Požegu“ piše „u sjedište zatvora.“ U pitanju broj 70 pod e) u upitniku za zatvore izostavljen je tekst „ili je sa mnom u kaznionici“ jer mogućnost smještaja djeteta do treće godine života s majkom zatvorenicom postoji samo u Kaznionici u Požegi.

REZULTATI I RASPRAVA

BROJ I DOB DJECE ZATVORENICA

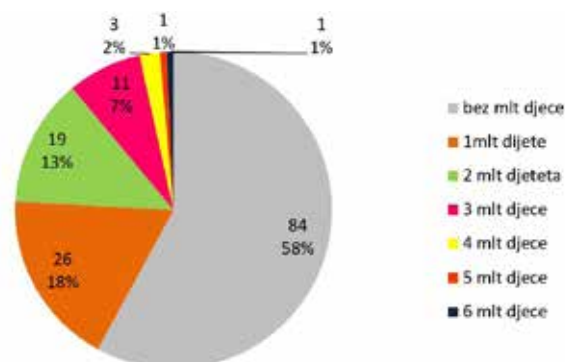
Među anketiranim zatvorenicama (N=145) ukupno je 106 majki (73,10 %). Zatvorenice imaju do sedmero djece različite dobi, odnosno ukupno 250 djece (130 djece je punoljetno, dok je 120 maloljetno). Raspodjela zatvorenica u uzorku prema ukupnom broju djece prikazana je na sljedećoj slici.

Slika 8.
Zatvorenice koje su ispunile anketu (N=145) s obzirom na ukupni broj djece

Među anketiranim zatvorenicama nalazi se ukupno 61¹¹ majka maloljetne djece s ukupno 120 maloljetne djece na koju su se u anketi odnosila dodatna pitanja za majke s maloljetnom djecom. Raspodjela zatvorenica prema broju maloljetne djece prikazana je na sljedećoj slici.

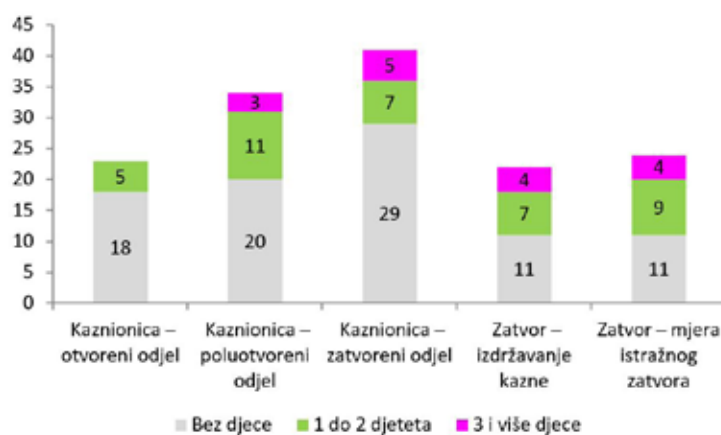
Slika 9.
Zatvorenice (N=145) prema broju maloljetne djece

11 Obuhvaćene su i žene na izvršavanju mjere istražnog zatvora i prekršajne kazne za koje se u evidencijama Uprave za zatvorski sustav ne nalaze podatci o roditeljstvu i broju maloljetne djece, pa je navedeni broj majki, kao i broj maloljetne djece, veći od odgovarajućih brojeva koji se navode u Uvodu.

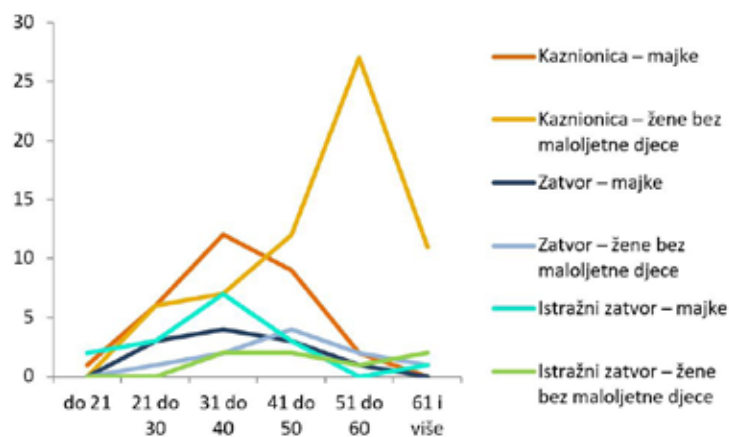
Kada promatramo raspodjelu zatvorenica različitih kaznenopravnih statusa¹² prema broju maloljetne djece po kaznenim tijelima, možemo uočiti da u kaznionici u svim sigurnosnim uvjetima izvršavanja kazne prevladavaju žene bez maloljetne djece i najzastupljenije su u zatvorenim uvjetima kaznionice. U zatvorima je situacija za žene na izvršavanju mjere istražnog zatvora obrnuta u korist veće zastupljenosti majki maloljetne djece, dok se na izvršavanju kazne zatvora u zatvorima nalazi podjednak broj žena koje imaju i žena koje nemaju maloljetnu djecu. Kada uspoređujemo majke u zatvorenom dijelu kaznionice i one na izdržavanju kazne u zatvorima, vidimo da je značajno veći postotak majki bez djece u zatvorenim uvjetima kaznionice u odnosu na zatvore, što govori u prilog tomu da se, kada god to ostali kriteriji za razvrstavanje i upućivanje zatvorenica dopuštaju, vodi računa o tome da se majke upućuju u zatvore, najbliže mjestu prebivališta, kako bi lakše kontaktirale sa svojom maloljetnom djecom.

Slika 10.
Zatvorenice različitih kaznenopravnih statusa prema broju maloljetne djece i vrsti kaznenog tijela

Zatvorenice u zatvorenom dijelu kaznionice u prosjeku su starije od ostalih skupina zatvorenica pa je razumljivo da je među njima najviše onih bez maloljetne djece, kako se vidi na sljedećoj slici.

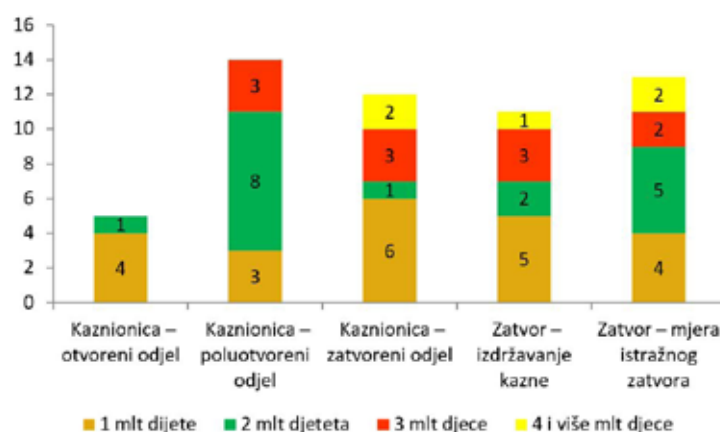
Slika 11.
Raspodjela dobi majki i zatvorenica bez maloljetne djece s obzirom na kaznenopravni status

¹² Iz obrade je isključena jedina majka s dvoje maloljetne djece koja se u vrijeme primjene upitnika nalazila na izvršavanju prekršajne mjere.

Žene s četvero i više maloljetne djece zastupljenije su u zatvorima, dok se u kaznionici pojavljuju samo u zatvorenim uvjetima izdržavanja kazne. U zatvorenim uvjetima kaznionice prevladavaju starije žene, a kada imaju maloljetno dijete, ono je kasnije po redu rođenja, a među starijom braćom i sestrama često ima i punoljetne djece. U blažim uvjetima kaznionice prevladavaju majke s manjim brojem maloljetne djece, odnosno u otvorenim uvjetima nema majki s više od dvoje, a u poluotvorenim uvjetima s više od troje maloljetne djece.

Slika 12.
Majke u različitim kaznenim tijelima prema broju maloljetne djece

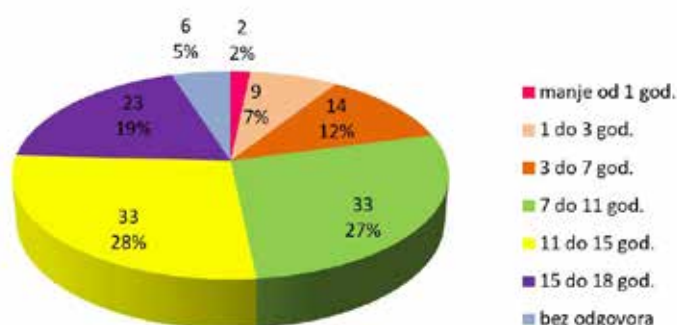

Među anketiranim zatvorenicama nalazi se 61 majka s ukupno 120 maloljetne djece čija je dobna struktura prikazana na sljedećoj tablici i slici.

Tablica 2.
Dobna struktura maloljetne djece zatvorenica

Dob mlt. djece	<1 g.	1 - 3 g.	3 - 7 g.	7 - 11 g.	11 - 15 g.	15 - 18 g.	bez odgovora	UKUPNO
Broj djece	2	9	14	33	33	23	6 ¹³	120

Slika 13.
Dobna struktura maloljetne djece zatvorenica

Od ukupno 11 djece mlađe od 3 godine jedno je rođeno u zatvorskom sustavu i nalazi se sa svojom majkom u Kaznionici u Požegi. Ostalih desetero rođeno je izvan sustava¹⁴ i ne

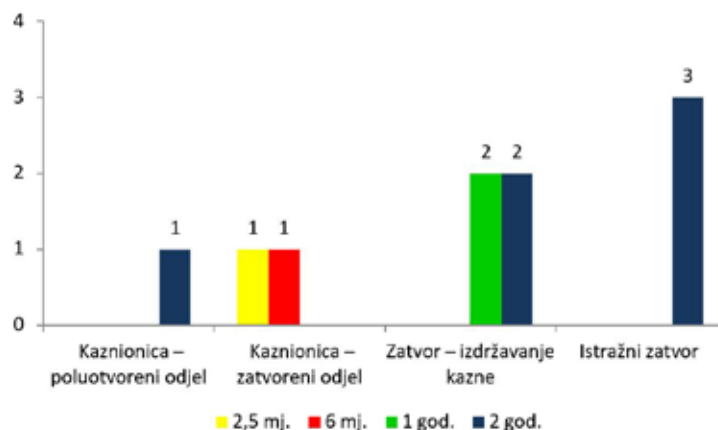
¹³ Četiri su majke propustile upisati dob za ukupno šestoro maloljetne djece.

¹⁴ Jedno je dijete u vrijeme ispunjavanja ankete bilo u dobi od 6 mjeseci.

moгу biti uz svoje majke na izdržavanju kazne, odnosno izvršavanju mjere istražnog zatvora. Ipak, važno je naglasiti da osmero od njih redovito kontaktira sa svojom majkom jer majke izdržavaju kazne ili su na izvršavanju mjere istražnog zatvora u zatvorima najbližim mjestu prebivališta¹⁵ i članovi obitelji dovode djecu redovito. Kada djeca posjećuju svoju majku koja ima odobrenu pogodnost izlaska u sjedište kaznionice, vrijeme posjeta provode izvan kaznionice. Samo su dvije majke izjavile da uopće nisu u kontaktu sa svojim djetetom mlađim od 3 godine jer žive na udaljenosti od 150 km od istražnog zatvora, odnosno 300 km od kaznionice, i obitelj ne može financirati posjete.

Slika 14.

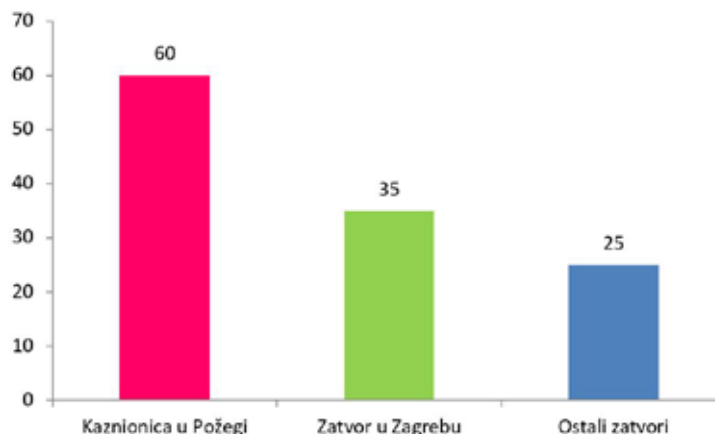
Djeca u dobi do tri godine s obzirom na kaznenopravni status njihovih majki i sigurnosnu razinu¹⁶

Anketirane zatvorenice u Kaznionici u Požezi imaju ukupno 60 maloljetne djece, zatvorenice u Zatvoru u Zagrebu 35, dok zatvorenice u ostalim zatvorima imaju ukupno 25 maloljetne djece.

Slika 15.

Broj maloljetne djece prema kaznenom tijelu u kojem se nalazi majka zatvorenica

Anketirane zatvorenice koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora ukupno imaju 83 maloljetna djeteta, pri čemu šestero djece ima majku u otvorenim uvjetima izdržavanja kazne, 28 u poluotvorenim uvjetima te 49¹⁷ u zatvorenim uvjetima (26 u kaznionici i 23 u zatvoru).

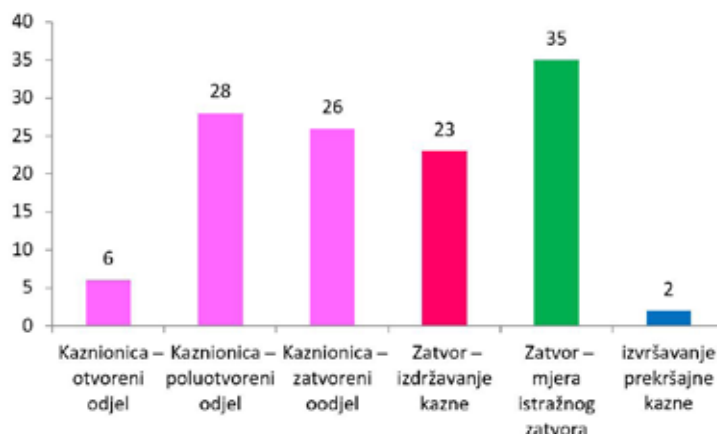
¹⁵ Jedna majka izdržava kaznu u zatvoru u mjestu prebivališta i odobren joj je nastavak rada kod poslodavca te redovito viđa svoje dijete.

¹⁶ Dijete u dobi od dva i pol mjeseca rođeno je tijekom izdržavanja kazne kao treće dijete zatvorenice i u vrijeme ispunjavanja upitnika nalazilo se sa svojom majkom u Kaznionici.

¹⁷ Najmlađe (treće) dijete jedne od tih 49 majki mlađe je od godinu dana i boravi s njom u Kaznionici.

Ukupno 35 djece ima majku koja se nalazi u zatvoru na izvršavanju mjere istražnog zatvora, a dvoje djece ima majku koja se nalazi u zatvoru na izvršavanju prekršajne kazne. Raspodjela djece prema uvjetima izdržavanja kazne i kaznenopravnom statusu njihovih majki prikazana je na sljedećoj slici. Prva četiri stupca predstavljaju broj djece čije se majke nalaze na izdržavanju kazne zatvora.

Slika 16.
Raspodjela djece prema uvjetima izdržavanja kazne i kaznenopravnom statusu njihovih majki

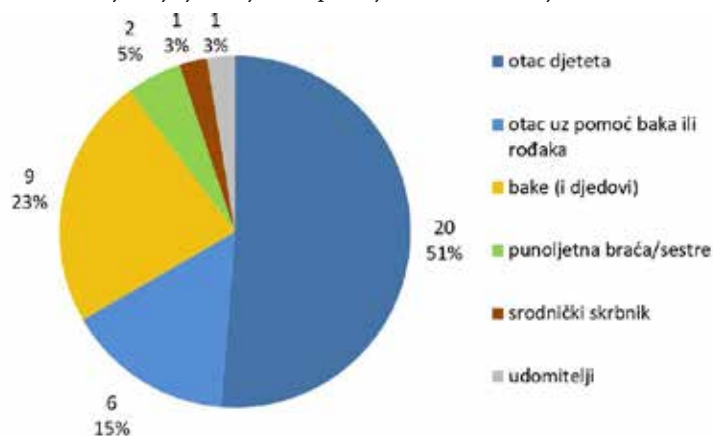

TKO SE BRINE O MALOLJETNOM DJETETU DOK MU SE MAJKA NALAZI U KAZNENOM TIJELU

Ukupno 39 (64 %) majki zatvorenica maloljetne djece navodi da su njihova maloljetna djeca ostala na istoj adresi, dok 22 majke navode da su njihova djeca promijenila adresu njihovim zatvaranjem.

Majke u približno dvije trećine (66 %) slučajeva navode da se o djeci koja su ostala na istoj adresi brinu očevi sami ili uz pomoć baka i(li) rođaka. Roditelji zatvorenice ili roditelji oca djeteta brinu o djeci u 23 % obitelji, a u preostalim 11 % slučajeva o djeci se brinu punoljetna djeca zatvorenica ili druge osobe. Kako je već prije navedeno, jedno maloljetno dijete u dobi do godinu dana, kao treće dijete majke zatvorenice, u vrijeme ispunjavanja upitnika nalazilo se s njom u Kaznionici u Požegi.¹⁸

Slika 17.
Osobe koje se brinu o maloljetnoj djeci koja nisu promijenila adresu s majčinim odlaskom u kazneno tijelo

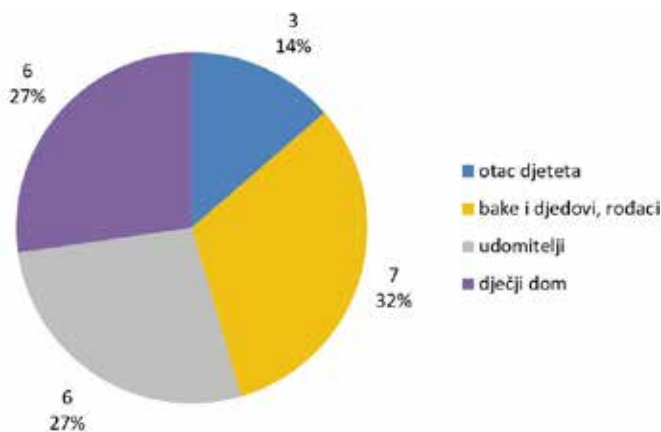

¹⁸ To se ne vidi na slici s obzirom to da je majka davala odgovore o prebivalištu i posjetima za svoje dvoje starije maloljetne djece.

Od 22 zatvorenice čija su maloljetna djeca s njihovim odlaskom u kazneno tijelo promijenila adresu deset navodi da su njihova djeca smještena kod oca, baka ili rođaka, dok podjednak broj (po šest) zatvorenica navodi da su njihova djeca smještena kod udomitelja, odnosno u dječji dom.

Slika 18.

Osobe koje se brinu o maloljetnoj djeci koja su promijenila adresu s majčinim odlaskom u kazneno tijelo

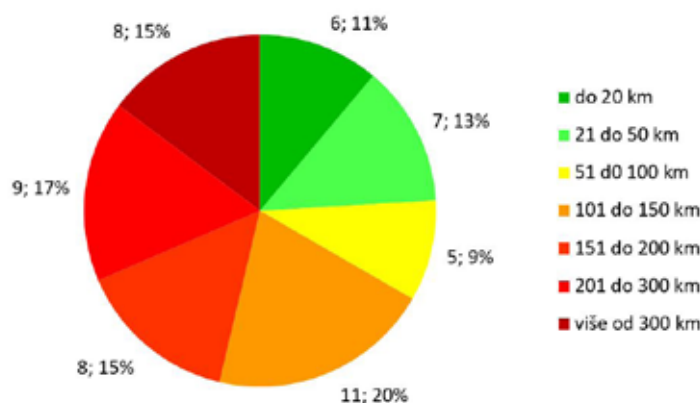
UDALJENOST MALOLJETNE DJECE OD MAJKI ZATVORENICA

Za maloljetnu djecu koja su s majčinim odlaskom u kazneno tijelo promijenila adresu gotovo trećina (7) zatvorenica navodi da je nova adresa sada na većoj udaljenosti od kaznenog tijela.

Podatkom o udaljenosti od njihove maloljetne djece raspolažemo za 54¹⁹ zatvorenice. Da bi posjetila svoje majke, maloljetna djeca trebaju u jednom smjeru prijeći udaljenost u rasponu od 2 do više od 800 km. Raspodjela majki iz svih kaznenih tijela u kojima se nalaze na izdržavanju kazne ili izvršavanju mjere istražnog zatvora prema udaljenosti od svoje maloljetne djece prikazana je na sljedećoj slici.

Slika 19.

Broj majki prema udaljenosti koju maloljetna djeca moraju prijeći u jednom smjeru da bi ih posjetila

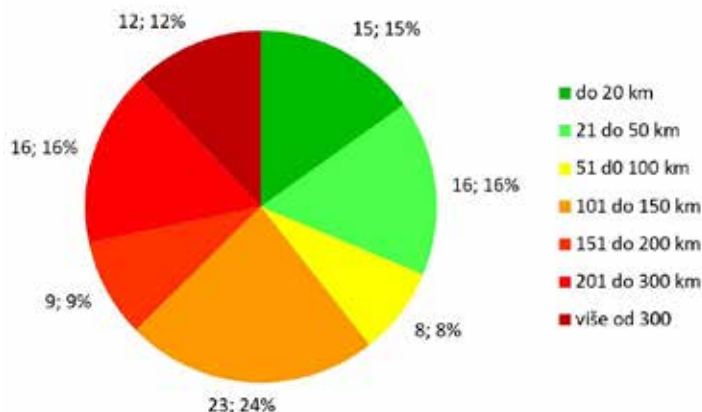
Kaznena tijela u kojima se nalazi 11 % majki udaljena su do 20 km od mjesta u kojima žive njihova djeca. Za 22 % majki ta je udaljenost između 20 i 100 km, njih 35 % udaljeno je između 100 i 200 km od djece dok je 32 % majki na udaljenosti većoj od 200 km od mjesta

¹⁹ Od toga za tri zatvorenice, čija su djeca ostala na obiteljskoj adresi, a koje nisu odgovorile na pitanje 49, podatak o udaljenosti uzet je iz čestice 61.

u kojem žive njihova maloljetna djeca.

Raspodjela djece²⁰ prema udaljenosti koju u jednom smjeru trebaju prijeći do kaznenog tijela u kojem se nalazi njihova majka prikazana je na sljedećoj slici.

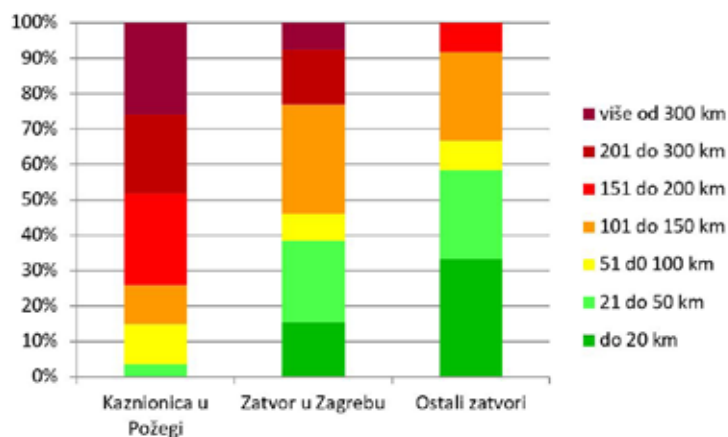
Slika 20.
Raspodjela djece prema udaljenosti u jednom smjeru od zatvorenice

Od ukupnog broja djece za koju su njihove majke navele podatak 15 % živi na udaljenosti do 20 km od kaznenog tijela u kojem se majke nalaze. Da bi posjetilo svoju majku, 22 % djece putuje do 100 km, sljedećih 32 % mora u jednom smjeru prijeći između 100 i 200 km, 25 % djece između 200 i 300 km te 15 % više od 300 km.

Kaznionica u Požegi najudaljenije je odredište za posjet maloljetne djece majkama zatvorenicama jer za posjet približno polovici od ukupnog broja majki koje se ondje nalaze djeca moraju prijeći više od 200 km. Udio majki u Zatvoru u Zagrebu čija djeca trebaju prijeći takvu udaljenost iznosi oko 20 %. U ostalim zatvorima ni jedno dijete ne treba do majke putovati više od 200 km, a oko 70 % ih putuje najviše do 100 km, odnosno nešto više od 90 % ih ne treba putovati više od 150 km.

Slika 21.
Udaljenost maloljetne djece od pojedine vrste kaznenog tijela

20 Za ukupno 21 dijete sedam majki nije upisalo podatke ili se nisu mogli uzeti iz čestice 61.

Kada promatramo samo zatvorenice koje se nalaze na izvršavanju zatvorske kazne, vidimo da se 82 % njih nalazi u Kaznionici u Požegi. Preostalih 18 % kaznu izdržava u zatvorima bliže svojoj djeci i svojim obiteljima, ali u znatno nepovoljnijim prostornim i organizacijskim uvjetima koje prihvaćaju upravo zbog lakšeg kontakta s maloljetnom djecom i ostalim članovima obitelji. Mogućnosti upućivanja zatvorenica u zatvore najbliže mjestu njihova prebivališta ograničene su visinom kazne i procijenjenom sigurnosnom razinom u kojoj zatvorenica može ili treba izdržavati kaznu. Naime, u zatvore najbliže mjestu prebivališta zatvorenice, mogu se uputiti samo one koje su osuđene na kraće kazne zatvora i koje svoju kaznu trebaju izdržavati u zatvorenim sigurnosnim uvjetima. Sve zatvorenice koje su osuđene na višegodišnje kazne zatvora ili koje, s obzirom na procijenjenu sigurnosnu razinu, kaznu mogu izdržavati u poluotvorenim ili otvorenim sigurnosnim uvjetima, kaznu trebaju izdržavati u Kaznionici u Požegi jer samo ona osigurava navedene uvjete.

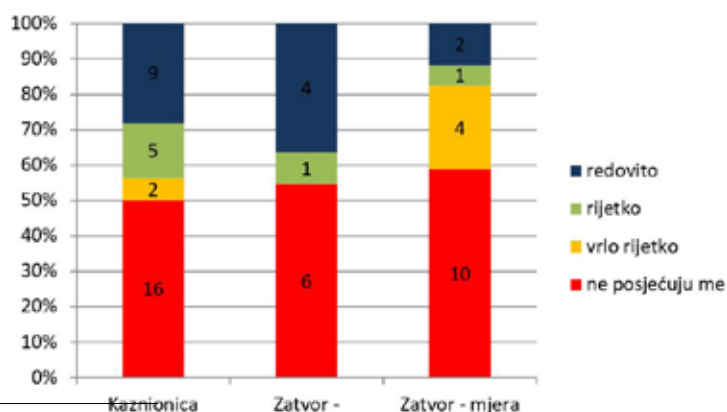
POSJETI MALOLJETNE DJECE MAJKAMA ZATVORENICAMA

ČESTOĆA DJEČJIH POSJETA

Otpriblike polovica ukupnog broja anketiranih zatvorenica koje se nalaze na izdržavanju kazne, bilo u Kaznionici bilo u nekom od zatvora, navodi da im njihova maloljetna djeca ne dolaze u posjet, a to navodi i približno 60 % zatvorenica s mjerom istražnog zatvora. Taj podatak za zatvorenice koje se nalaze na izdržavanju zatvorske kazne ne znači da one svoju djecu ne viđaju budući da se većina njih koristi pogodnošću izlaska i kontakt sa svojom maloljetnom djecom ostvaruje kod kuće²¹ (ukupno deset zatvorenica koristi se pogodnošću izlaska u prebivalište, a među njima je šest onih koje su navele da im djeca ne dolaze u posjet) ili u sjedištu kaznionice, odnosno zatvora²² (tom se pogodnošću koristi šest zatvorenica, od kojih je tri navelo da im djeca ne dolaze u posjet u kazneno tijelo). Međutim za zatvorenice s mjerom istražnog zatvora navod „ne posjećuju me“ upravo znači da one sa svojom maloljetnom djecom (u približno 60 % slučajeva) uopće ne kontaktiraju, a samo 19 % njih prima redovite ili povremene posjete svoje maloljetne djece.

Slika 22.

Čestoća posjeta maloljetne djece s obzirom na kaznenopravni status majki zatvorenica²³

21 Pogodnost izlaska u mjesto prebivališta ili drugo mjesto, na zatvorenica koja može biti odobreno korištenje godišnjeg odmora izvan kaznionice.

22 Pogodnost izlaska u sjedište kaznenog tijela.

23 Iz prikaza je izostavljena jedina majka dvoje maloljetne djece koja je na izvršavanju prekršajne kazne.

RAZLOZI ZBOG KOJIH DJECA NE POSJEĆUJU MAJKE ZATVORENICE

Na sljedećoj su slici prikazani postotci zastupljenosti razloga zbog kojih maloljetna djeca ne dolaze majkama u posjet. Zatvorenice su mogle izabrati više ponuđenih razloga te napisati i neke druge. Razlozi su prema bojama grupirani ovisno o tome odnose li se na subjektivne razloge (crveno) ili na objektivne okolnosti (plavo). Zeleni stupac zapravo znači da maloljetna djeca kontaktiraju s majkom, ali izvan kaznenog tijela, i to u 25 % slučajeva kada je zatvorenica navela da je djeca ne posjećuju²⁴. 13 % maloljetne djece nije obaviješteno o tome gdje im se majka nalazi, a u 31 % slučajeva majka je ta koja ne želi posjet. Ono zbog čega zatvorenica ne želi posjet maloljetnog djeteta uglavnom se odnosi na uvjerenje da će izlaganje zatvorskim uvjetima biti stresno za dijete (Osobno ne želim svojoj djeci da ikada kroče u ovakvu ustanovu jer je negativna. ili Teško mi je kad ih vidim da ih netko skida do gaća.). Razlozi koji se odnose na okolnosti nedostatak su materijalnih sredstava za posjete (41 % zatvorenica koje kažu da ih djeca ne posjećuju navodi taj razlog), zabrana kontakta (19 %), nedostatak osobe koja bi bila u mogućnosti dovesti dijete (19 %), činjenica da dijete inače ne živi sa zatvorenicom (9 %) te prevelika udaljenost (6 %). Među drugim razlozima (19 %) ponavlja se uvjerenost o mogućem štetnom utjecaju zatvorskog okruženja na dijete, a jedna zatvorenica navodi: Istražna sutkinja je usmeno rekla da me ne mogu posjećivati jer to nije dobro za njih.

Slika 23.
Razlozi zbog kojih maloljetna djeca ne dolaze u posjet majkama

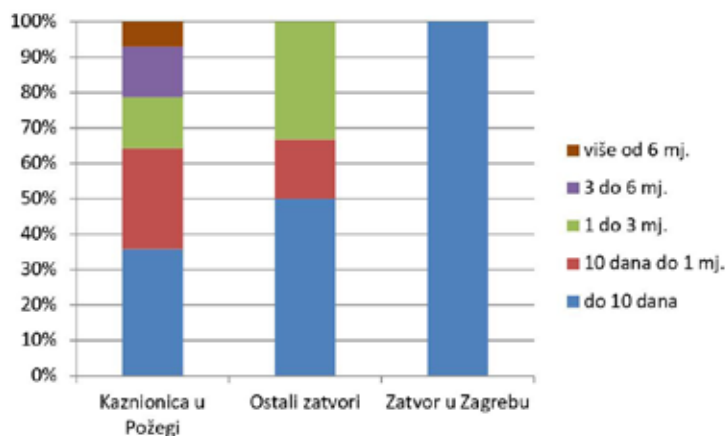

VRIJEME PROTEKLO OD ZADNJEG POSJETA MALOLJETNE DJECE

Prema navodima zatvorenica koje su dale odgovor o datumu zadnjeg posjeta maloljetnog djeteta vidi se da 21 % djece nije posjetilo majku u kaznionici više od tri do šest mjeseci, dok u zatvorima nema takvih slučajeva. U Zatvoru u Zagrebu sve majke koje imaju posjete maloljetne djece zadnji su posjet imale unatrag najviše deset dana, dok u ostalim zatvorima ne prođe duže od tri mjeseca do ponovnog posjeta maloljetnog djeteta.

²⁴ Sve tri majke iz otvorenog odjela kaznionice koje su navele da ih njihova maloljetna djeca ne posjećuju vidaju svoju djecu za vrijeme pogodnosti izlaska, kao i dvije od šest majki iz poluotvorenog odjela. Jedna od pet majki koje su na izdržavanju kazne zatvora također navodi da kontakt ostvaruje za vrijeme pogodnosti.

Slika 24.
Vrijeme proteklo od zadnjeg posjeta maloljetnog djeteta

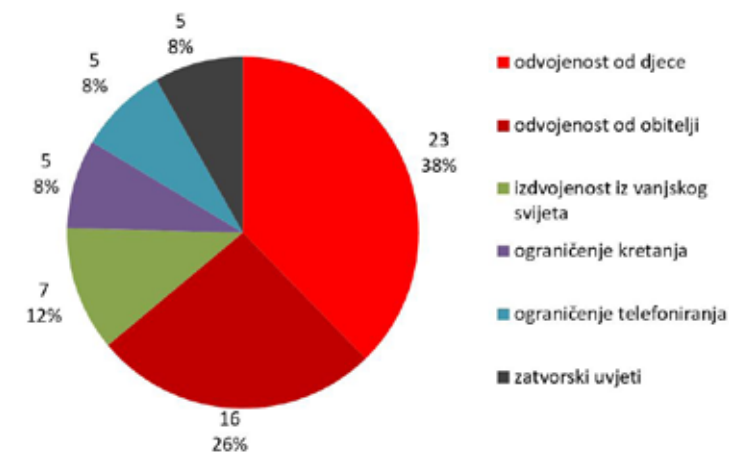

Zatvorenice koje imaju posjete maloljetne djece u 93 % slučajeva navode da iskoriste maksimalno vrijeme predviđeno za posjet.

POTREBA ZATVORENICA ZA KONTAKTOM S DJECOM

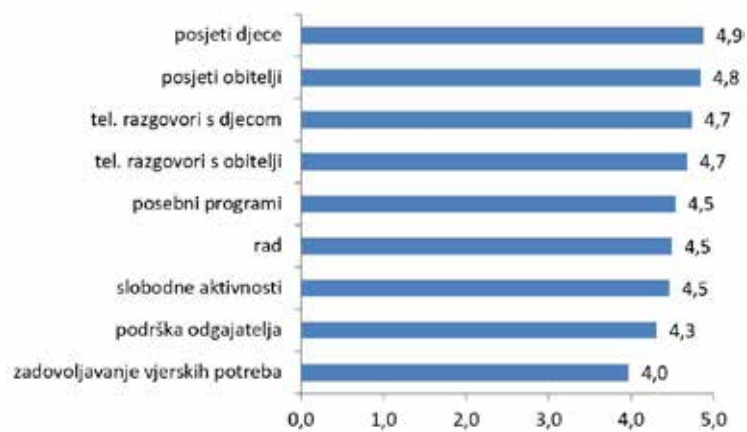
Na pitanje što im je najteže tijekom izdržavanja kazne zatvorenice u 64 % slučajeva navode odvojenost od djece i obitelji.

Slika 25.
Što je zatvorenicama najteže

Među čimbenicima koji olakšavaju izdržavanje kazne zatvorenicama na prvom se mjestu nalazi održavanje neposrednog kontakta s njihovom djecom putem posjeta, kako se vidi iz sljedeće slike.

Slika 26.
Čimbenici koji olakšavaju boravak u kaznionici i zatvoru²⁵

25 Zatvorenice su davale svoje procjene na ljestvici od pet stupnjeva.

ZAKLJUČAK

Prema podacima o stanju i kretanju osoba svih kaznenopravnih statusa u zatvorskom sustavu procjenjuje se da je 14.893 djece u Republici Hrvatskoj tijekom dijela ili cijele 2014. godine bilo odvojeno od jednog ili oba roditelja zbog njihova zatvaranja.

Među 145 anketiranih zatvorenica (85 % populacije zatvorenica u razdoblju primjene upitnika), nalazi se 61 majka s ukupno 120 maloljetne djece. Deset od jedanaestero djece mlađe od 3 godine nema mogućnost biti uz majku zatvoricu.

Ukupno 39 (64 %) majki zatvorenica maloljetne djece navodi da su njihova maloljetna djeca ostala na istoj adresi, dok 22 majke navode da su njihova djeca promijenila adresu s njihovim zatvaranjem. U najvećem postotku o djeci se brine otac – u 66 % slučajeva o onoj koja su ostala na istoj adresi te u 32 % slučajeva o onoj koja su se s majčnim odlaskom u zatvor morala preseliti.

Podatkom o udaljenosti od djece raspolažemo za 54 zatvorenice. Da bi posjetila svoje majke, maloljetna djeca trebaju u jednom smjeru prijeći udaljenost u rasponu od 2 do više od 800 km.

Kaznionica u Požegi najudaljenije je odredište za posjet maloljetne djece majkama – u približno polovici slučajeva djeca do svojih majki trebaju prijeći više od 200 km.

Više od 50 % djece ne posjećuje svoje majke. Između dva posjeta djece majkama koje se u zatvorima najčešće ne protekne više od 10 dana, dok majkama koje se nalaze u kaznionici u 21 % slučajeva protekne više od 3 mjeseca, a ponekad i više od godinu dana. Nedostatak financijskih sredstava najzastupljeniji je razlog izostanka dječjih posjeta majkama zatvorenicama.

SMJERNICE ZA BUDUĆE OLAKŠAVANJE KONTAKTA DJECE SA ZATVORENIM RODITELJIMA

Zatvorski sustav zadnjih je godina učinio znatne pozitivne pomake u stvaranju i održavanju preduvjeta za olakšavanje kontakta djece s njihovim zatvorenim roditeljima, a smjernice za buduće olakšavanje obuhvaćaju uključivanje što većeg broja zatvorenica u edukativno-razvojni program odgovornog roditeljstva i moderiranje dječjih posjeta. Koliko god je moguće, treba voditi računa da žena kaznu izdržava što bliže obitelji te stvarati uvjete za to. Nedostatak financijskih sredstava, kao vodeći razlog tomu da djeca rijetko posjećuju roditelje ili ih uopće ne posjećuju, nameće potrebu međuresornog zalaganja za osiguranje financiranja dječjih posjeta. Potrebna je i fleksibilnija zakonska regulativa, odnosno uključivanje psihosocijalnih kriterija u odnosu na duljinu boravka u zatvorskom sustavu djeteta rođenog za vrijeme majčinog izdržavanja kazne zatvora, odnosno mjere istražnog zatvora, kao i u odnosu na boravak u zatvorskom sustavu djeteta rođenog izvan njega.

POPIS SLIKA

Slika 1. Udio roditelja maloljetne djece u ukupnom broju osoba na izdržavanju kazne zatvora, maloljetničkog zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod na dan 31. prosinca 2014.	15
Slika 2. Odaziv zatvorenica po kaznenim tijelima	18
Slika 3. Struktura uzorka prema kaznenopravnom statusu i sigurnosnim uvjetima izdržavanja kazne	18
Slika 4. Struktura uzorka prema kaznenom tijelu u kojem se zatvorenica nalazi	19
Slika 5. Dobna struktura svih anketiranih zatvorenica	19
Slika 6. Obrazovna struktura anketiranih zatvorenica	19
Slika 7. Struktura zatvorenica prema bračnom stanju	20
Slika 8. Zatvorenice koje su ispunile anketu (N=145) s obzirom na ukupni broj djece	21
Slika 9. Zatvorenice (N=145) prema broju maloljetne djece.....	21
Slika 10. Zatvorenice različitih kaznenopravnih statusa prema broju maloljetne djece i vrsti kaznenog tijela	22
Slika 11. Raspodjela dobi majki i zatvorenica bez maloljetne djece s obzirom na kaznenopravni status	22
Slika 12. Majke u različitim kaznenim tijelima prema broju maloljetne djece	23
Slika 13. Dobna struktura maloljetne djece zatvorenica.....	23
Slika 14. Djeca u dobi do tri godine s obzirom na kaznenopravni status njihovih majki i sigurnosnu razinu	24
Slika 15. Broj maloljetne djece prema kaznenom tijelu u kojem se nalazi majka zatvorenica	24
Slika 16. Raspodjela djece prema uvjetima izdržavanja kazne i kaznenopravnom statusu njihovih majki	25
Slika 17. Osobe koje se brinu o maloljetnoj djeci koja nisu promijenila adresu s majčnim odlaskom u kazneno tijelo.....	25
Slika 18. Osobe koje se brinu o maloljetnoj djeci koja su promijenila adresu s majčnim odlaskom u kazneno tijelo.....	26
Slika 19. Broj majki prema udaljenosti koju maloljetna djeca moraju prijeći u jednom smjeru da bi ih posjetila	26
Slika 20. Raspodjela djece prema udaljenosti u jednom smjeru od zatvorenice	27
Slika 21. Udaljenost maloljetne djece od pojedine vrste kaznenog tijela.....	27
Slika 22. Čestoća posjeta maloljetne djece s obzirom na kaznenopravni status majki zatvorenica	28
Slika 23. Razlozi zbog kojih maloljetna djeca ne dolaze u posjet majkama	29
Slika 24. Vrijeme proteklo od zadnje posjeta maloljetnog djeteta.....	30
Slika 25. Što je zatvorenicama najteže	30
Slika 26. Čimbenici koji olakšavaju boravak u kaznionici i zatvoru.....	31

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj zatvorenica koje su ispunile anketu po kaznenim tijelima.....	17
Tablica 2. Dobna struktura maloljetne djece zatvorenica	23

LITERATURA

1. Franjić-Nadž, B.; Badurina-Sertić, Đ.; Špoljarić J. (2013) Stavovi o ostvarivanju kontakta roditelja i djeteta u zatvoru, Okrugli stol „Zatvorenik kao roditelj – psihološka perspektiva“ u organizaciji Uprave za zatvorski sustav i Hrvatskog psihološkog društva, Zagreb, 21. svibnja 2013.
2. Frljak, A.; Pavešić-Herkov, Đ.; Baranček, S. (2013) Zatvorenik kao roditelj – Priručnik za provođenje programa, interna publikacija Uprave za zatvorski sustav.
3. Gabelica Šupljika, M. (2013) Potrebe i prava djece čiji su roditelji u zatvoru, Okrugli stol „Zatvorenik kao roditelj – psihološka perspektiva“ u organizaciji Uprave za zatvorski sustav i Hrvatskog psihološkog društva, Zagreb, 21. svibnja 2013.
4. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2012. godinu, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav, 2014.
5. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2013. godinu, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav, 2014.
6. KIDS VIP (Visiting in Prisons) (2005) Children Visiting Prisons, Sharing Good Practice. London: KIDS VIP, HM Prison service, NOMS (National Offender Management Service).
7. Konvencija o pravima djeteta http://www.dijete.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=107
8. Mejovšek, M. (2002) Uvod u penološku psihologiju. Naklada Slap, Jastrebarsko
9. Odluka 43317/07 Europskog suda za ljudska prava <http://tiny.cc/ujfqhy>
10. Parenting in Contemporary Europe: A Positive Approach, Council of Europe Publishing, April 2007
11. Ricijaš, N. (2006) Instrumenti procjene djece i adolescenata – mogućnosti primjene kod probacije za maloljetnike. Ljetopis socijalnog rada, vol. 13, 2, 271–295.
12. Šimić, Z.; Baranček, S.; Franjić-Nadž, B. (2014) Prikaz rezultata provedbe programa Zatvorenik kao roditelj, 22. godišnja konferencija hrvatskih psihologa, 2. simpozij penološke psihologije, Rovinj, studeni 2014.
13. Šoher, R. (2013) Zatvorenik kao roditelj. Pregled stanja u zatvorskom sustavu. Okrugli stol „Zatvorenik kao roditelj – psihološka perspektiva“ u organizaciji Uprave za zatvorski sustav i Hrvatskog psihološkog društva, Zagreb, 21. svibnja 2013.
14. Zbornik priopćenja sa stručne rasprave, Prava djece čiji su roditelji u zatvoru, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2009.

PRILOG 1

UPITNIK MA#ME

Poštovana,

Anketa koja je pred vama provodi se u okviru projekta "MA#ME" koji je pokrenula udruga 'Roditelji u akciji – RODA' u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu i Upravom za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa. Glavni cilj projekta je povećati zapošljivost, socijalnu uključenost i kvalitetu života zatvorenica i njihovih obitelji, posebno djece te povećati osjetljivost stručnjaka, političke i šire javnosti o potrebama i problemima zatvorenika i njihove djece.

Anonimnim sudjelovanjem u ispunjavanju ove ankete, pridonijet ćete ostvarivanju ciljeva ovog projekta, koji se u konačnici svode na povećanje dobrobiti djece. Anketom se ispituju stavovi o kontaktu djece i roditelja zatvorenika te o djeci koja odrastaju u kaznionici uz majke koje su ih rodile tijekom izdržavanja kazne. Anketa je namijenjena **svim ženama** u Kaznionici, bez obzira na to imaju li djecu. Na anketu **ne upisujete svoje ime** i sudjelovanje u anketi nema nikakvih posljedica po Vas osobno, pa u svakom trenutku možete odustati od ispunjavanja. Rezultati će biti analizirani grupno i Vaši pojedinačni odgovori se neće nikome davati na uvid.

Ukoliko želite sudjelovati u anketi, molimo da odgovorite na sva pitanja, najiskrenije što možete i popunjenu anketu vratite djelatniku/ci Kaznionice. Ukoliko odustanete, molimo da vratite nepopunjenu ili djelomično popunjenu anketu u isto vrijeme u koje anketu budu predavale žene koje su je ispunile.

Najljepše Vam se zahvaljujem na suradnji!

Istraživački tim Projekta

Požega, 15. prosinca 2014.

Molimo da pažljivo pročitate svaku tvrdnju i zaokružite koliko se s njom slažete. Ako se ne slažete s tvrdnjom, zaokružite jedan od ovih odgovora: „Nikako se ne slažem“ ili „Ne slažem se“, a ako se s tvrdnjom slažete, zaokružite „Slažem se“ ili „Potpuno se slažem“. Ako se ne možete odlučiti ili ako Vam je tvrdnja nerazumljiva, zaokružite „Ne znam“.

Važno nam je Vaše osobno mišljenje, pa molimo da ispunite ovu anketu samostalno i da svoje odgovore ne pokazujete nikome. Prvih nekoliko tvrdnji se odnosi na situaciju odrastanja djeteta u kaznionici uz majku zatvorenicu koja ga je rodila tijekom izdržavanja kazne, a kasnija pitanja se odnose na posjete djece te ostalih članova obitelji zatvorenicama. Molimo da anketu ispunite u skladu s onim što Vi osobno mislite, bez obzira na to imate li vlastitu djecu ili ne.

		Nikako se ne slažem	Ne slažem se	Slažem se	Potpuno se slažem	Ne znam
1	Kaznionica nije primjereno mjesto za odgajanje djece.					
2	Djetetu je bolje odrastati uz neku drugu blisku osobu nego uz majku u kaznionici.					
3	Iako je na izdržavanju kazne, majka zatvorenica je i dalje sposobna brinuti se za svoje dijete.					
4	Majke zatvorenice dobivaju dovoljno stručne podrške u razvoju svojih roditeljskih vještina.					
5	Ako nije životno ugroženo, za dojenče je najbolje da bude sa svojom majkom, gdje god ona bila.					
6	Djeca koja rastu u kaznionici uskraćena su u normalnom rastu i razvoju.					
7	Nikad ne bih dozvolila da moje dijete, makar i kratko vrijeme, raste u kaznionici.					
8	Dijete koje odrasta u kaznionici bit će zbog toga kasnije negativno obilježeno (stigmatizirano).					
9	Ukoliko se pokaže najboljim za dijete, treba dozvoliti da mala djeca, rođena izvan zatvorskih uvjeta, rastu uz svoje majke u kaznionici.					
10	U kaznionici postoje dovoljno dobri uvjeti kroz koje zatvorenica može naučiti kako se brinuti o svom djetetu.					
11	Opravdano je odvojiti dijete od majke zatvorenice nakon što ono napuni tri godine.					
12	Trudnice koje su na izdržavanju kazne zatvora trebaju imati više pogodnosti.					
13	Ukoliko žena zatrudni prije nego što počne izdržavati kaznu zatvora, trebalo bi joj odgoditi početak izdržavanja kazne.					
14	Prihvatljivo je da druga zatvorenica čuva dijete na odjelu za roditelje dok majka zatvorenica radi.					
15	Odrastanje u kaznionici je manje štetno za dijete nego odvajanja djeteta od majke zatvorenice.					
16	Dijete ne bi trebalo kažnjavati time da odrasta u kaznionici.					
17	Dijete, čiji je roditelj u zatvoru, izloženo je posramljivanju ili odbacivanju od okoline.					

18	Najbolje što zatvorenica može naučiti za vrijeme izdržavanja kazne je brinuti se kvalitetno o svom djetetu.					
19	Prisutnost i odgajanje djeteta u kaznionici može biti povoljno za majčinu resocijalizaciju.					
20	Djetetu se može osigurati sigurno i zdravo okruženje za odrastanje unutar kaznionice.					
21	Izdvajanje na poseban odjel zatvorenica koje rode tijekom izdržavanja kazne, dovodi ostale zatvorenice u neravnopravan položaj.					
23	Dobro je da dijete koje odrasta u kaznionici može ići u redovni vrtić izvan kaznionice.					
24	Majci zatvorenici koja boravi u kaznionici s djetetom treba omogućavati češće posjete članova obitelji.					
25	Na odjelu za roditelje u kaznionici bi trebalo raditi osoblje koje je osposobljeno za rad s djecom.					
26	Dijete ima pravo znati da mu je roditelj u zatvoru, samo mu to treba reći na primjeren način.					
27	Dijete manje pati ako mu se kaže da je roditelj negdje drugdje (na liječenju, radu u inozemstvu ili sl.) a ne u zatvoru.					
28	Štetno je dijete izlagati zatvorskim uvjetima.					
29	Štetno je dijete izlagati zatvorskim uvjetima.					
30	Kad je dijete žrtva kaznenog djela, ne treba posjećivati roditelja u zatvoru.					
31	U najboljem interesu djeteta je sačuvati ga od spoznaje da mu je roditelj u zatvoru.					
32	Kako dijete ne bi bilo izvrgnuto odbacivanju, odgajateljima ili nastavnicima ne treba reći da je roditelj djeteta u zatvoru.					
33	Čak i kad je kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta, pa i u slučaju ubojstva drugog roditelja, djeca žele kontakt jer vole svoje roditelje i brinu za njih.					
34	Dijete predškolskog uzrasta ne može shvatiti što je zatvor, pa ga nije potrebno obavijestiti da mu je roditelj u zatvoru.					
35	Ako dijete već zna da mu je roditelj u zatvoru, najbolje je uvjeriti ga da će to brzo proći, čak i ako je kazna duga.					
36	Ako dijete pita zbog čega mu je roditelj u zatvoru, najbolje je reći da je nepravedno osuđen ili navesti da je osuđen za neko „lakše“ kazneno djelo.					
37	Korisno je za djetetov psihički razvoj da posjećuje roditelja u zatvoru.					
38	Zatvoreniku koji je uz to i roditelj potreban je dodatni tretmanski i savjetodavni rad.					
39	Neka djeca su sklona sama sebe okrivljavati za to što im je roditelj u zatvoru.					
41	Nije poželjno da se dijete vodi u posjet zatvoreniku jer bi zatvorski uvjeti na njega mogli djelovati stresno.					
42	Tražila sam savjet u vezi toga reći ili ne reći djetetu gdje se nalazim.					
43	Kontakt s djetetom i članovima obitelji smanjuje stres zatvorenica.					
44	Raspitivala sam se je li dobro za dijete da me posjećuje dok sam na izdržavanju kazne					
45	Za obitelji koje nisu u financijski u mogućnosti, neka ustanova bi trebala pokriti troškove posjeta djece roditelju koji izdržava kaznu.					

Slijedi nekoliko pitanja koja su namijenjena samo majkama maloljetne djece. Ukoliko Vi nemate maloljetne djece, možete odmah nastaviti s pitanjem broj 52. na stranici br. 5 pod naslovom „Završna pitanja“.

Pitanja za majke koje imaju maloljetnu djecu:

46. Upišite, po redu rođenja, koliko godina ima svako vaše maloljetno dijete (dopišite sami ukoliko imate više od šestoro djece:

1. dijete ima god. 2. dijete ima god. 3. dijete ima god.
4. dijete ima god. 5. dijete ima god. 6. dijete ima god.

47. Moja maloljetna djeca sada borave (moguće je zaokružiti više odgovora, ako su djecameđusobno razdvojena):

- a. ostala su na mojoj adresi, a o njima brine _____
- a. preselila su kod mojih (koga) _____
- a. smještena su u dječji dom
- a. smještena u udomiteljsku obitelj
- a. nešto drugo, upisati što _____

48. Ako su djeca Vašim odlaskom na izdržavanje kazne promijenila adresu, to je sada (zaokružite) **BLIŽE** **JEDNAKO** **UDALJENIJE** od Kaznionice.

49. Da bi me posjetila, moja djeca moraju u jednom smjeru putovati oko _____ km.

50. Djeca me posjećuju:

- a) redovito,
- b) rijetko
- c) vrlo rijetko
- d) ne posjećuju me, jer
(upišite „X“ u odgovarajuću kućicu, moguće je označiti više odgovora):

- ja ne želim da me posjećuju
- ne živimo zajedno
- određena mi je zabrana kontakta
- nema novaca za njihov put do Kaznionice
- nema ih tko dovesti u Kaznionicu
- djeca ne znaju gdje se nalazim
- viđamo se za vrijeme pogodnosti izlaska
- nešto drugo, upišite što: _____

51. Ako Vas Vaša maloljetna djeca posjećuju, upišite datum zadnjeg posjeta (ako se ne sjećate točno, upišite približni datum): _____

ZAVRŠNA PITANJA (ispunjavaju svi!)

52. Zaokružite svoj spol: ŽENSKI MUŠKI
53. Moja dob je (zaokružiti):
- a) manje od 21 godina
 - b) 21 do 30 godina
 - c) 31 do 40 godina
 - d) 41 do 50 godina
 - e) 51 do 60 godina
 - f) 61 i više godina
54. Moje obrazovanje (zaokružiti):
- a) Nezavršena osnovna škola
 - b) Završena osnovna škola
 - c) Završena srednja škola
 - d) Završena viša škola
 - e) Završen fakultet ili više
55. Moje bračno stanje (zaokružiti):
- a) slobodna
 - b) izvanbračna zajednica
 - c) udana
 - d) rastavljena/razvedena
 - e) udovica
56. Nalazim se na:
- a) zatvorenom odjelu
 - b) poluotvorenom odjelu
 - c) otvorenom odjelu
57. Sadašnja procjena uspješnosti je: _____
58. Koristim pogodnosti izlaska (moguće je zaokružiti više odgovora):
- a) ne koristim pogodnosti
 - b) koristim pogodnost izlaska u Požegu ili mjesto u blizini
 - c) koristim pogodnost izlaska u mjesto prebivališta/boravišta
 - d) koristim pogodnost izlaska u drugo mjesto
59. Ukupno imam _____ djece, od kojih je _____ djece mlađe od 18 godina.

60. Posjećuju me (moguće je zaokružiti više odgovora):
- a) suprug (partner)
 - b) roditelj/i (usvojitelji, skrbnici)
 - c) djeca
 - d) rođaci / tazbina (upisati srodstvo): _____
 - e) nitko me ne posjećuje, jer: _____
61. Da bi me posjetili, moja obitelj i rodbina mora u jednom smjeru putovati oko _____ km.
62. Članovi moje obitelji i rodbina me posjećuju:
- a) redovito,
 - b) rijetko
 - c) vrlo rijetko
 - d) ne posjećuju me, jer
(upišite „X“ u odgovarajuću kućicu, moguće je označiti više odgovora):
- ja ne želim da me posjećuju
 - nemaju novaca za put do Kaznionice
 - većina njih ne zna gdje se nalazim
 - viđamo se za vrijeme pogodnosti izlaska
 - nešto drugo, upišite što: _____
63. Upišite datum zadnjeg posjeta članova obitelji ili rodbine (ako se ne sjećate točno, upišite približni datum): _____
64. Kada članovi moje obitelji dođu u posjet, iskoristimo maksimalno vrijeme posjeta:
- a) da
 - b) ne, jer: _____
65. Ako smatrate da dijete treba znati da mu se roditelj nalazi u zatvoru (kaznionici), napišite tko to treba djetetu reći: _____
66. Ako smatrate da dijete treba znati da će mu roditelj ići na izdržavanje kazne, napišite tko to treba djetetu reći: _____
67. Ja mislim da bi troškove vezane za kontakt djeteta s roditeljem koji je na izdržavanju kazne trebao osigurati (jedan ili više odgovora):
- a) bračni/izvanbračni partner zatvorenika/ce ili skrbnik ili udomitelj djeteta
 - b) zatvorenik/ca, ukoliko ostvaruje prihode tijekom izdržavanja kazne
 - c) Centar za socijalnu skrb
 - d) netko drugi, navesti tko: _____
-

68. Ako obitelj nema novaca za posjet svom članu koji se nalazi na izdržavanju kazne, trebala bi joj za tu svrhu biti dostupna pomoć:

- a) zatvorenika/ce koji/ ostvaruje prihode
- b) Centra za socijalnu skrb
- c) neke druge ustanove, napisati koje: _____
- d) države

69. Za vrijeme posjeta djece roditelju koji je na izdržavanju kazne, djetetu i roditelju bi trebala biti dostupna podrška stručne osobe – odgajatelja (zaokružite):

DA NE

70. Moje maloljetno dijete:

- a) nemam maloljetne djece
- b) ne zna da se nalazim na izdržavanju kazne
- c) premaleno je da razumije gdje se nalazim
- d) zna gdje se nalazim ali se ne viđamo
- e) zna gdje se nalazim i posjećuje me ili je sa mnom u kaznionici

71. Članovi moje obitelji bi me češće posjećivali kad bi:

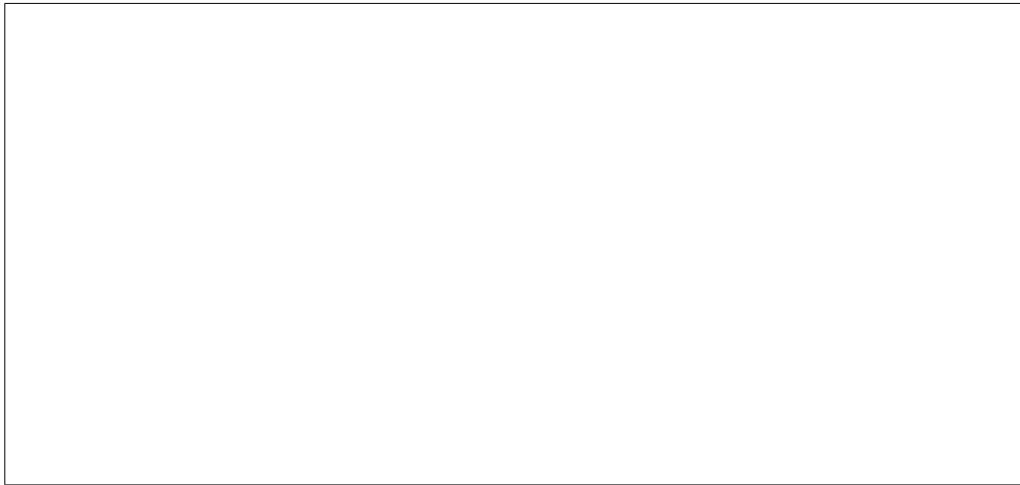
72. Telefonom održavam kontakt (koliko puta tjedno za svakoga od navedenih):

- s djetetom (djecom) _____ puta tjedno,
- sa suprugom (partnerom) _____ puta tjedno,
- s roditeljem/ima _____ puta tjedno,
- drugim članom obitelji _____ puta tjedno.

73. Zaokružite u kojoj mjeri dolje navedeno Vama osobno pomaže da lakše provodite dane u Kaznionici, pri čemu 1 znači da Vam ni malo ne pomaže, a 5 da Vam najviše pomaže:

Posjeti moje djece	1	2	3	4	5
Telefonski razgovori s mojom djecom	1	2	3	4	5
Posjeti članova obitelji	1	2	3	4	5
Telefonski razgovori s članovima obitelji	1	2	3	4	5
Podrška odgajatelja	1	2	3	4	5
Radni angažman u Kaznionici	1	2	3	4	5
Posebni programi (koji) _____	1	2	3	4	5
Slobodne aktivnosti	1	2	3	4	5
Mogućnost zadovoljavanja vjerskih potreba	1	2	3	4	5
Nešto drugo (upisati što): _____	1	2	3	4	5

Ako želite, u ovom prostoru slobodno napišite bilo kakvo razmišljanje, ideju ili primjedbu koji imate u vezi sadržaja ankete.

Najljepše Vam se zahvaljujemo na strpljenju i suradnji!

PRILOG 2

NEKI OD KOMENTARA ZATVORENICA

„MI KOJI SMO DALEKO OD KUĆE KAŽNJENI SMO I KAZNOM I NEMOGUĆNOSTIMA VIĐANJA DJETETA, UNUKA, MAJKE. POZNATA JE FINACIJSKA KRIZA U HRVATSKOJ I POGODNOSTI SE NE BI TREBALE UVJETOVATI POSJETAMA AKO NE ONE TEŠKO IZVEDENE ZBOG BOLESTI ILI FINANC. SITUACIJE DOK JE HRANITELJICA OBITELJI U ZATVORU.“

„Djeci nije mjesto u zatvoru. Nenormalno je da dijete živi bez muškarca.“

„PO MOME POSJETE BI TREBALE BITI DUŽE SA DJECOM I VIŠE MINUTA TELEFONSKIH SA DJECOM. HVALA“

„Prema djeci treba iskren biti, jer je bolje da istinu sazna od vas, a ne od nekog drugog. I obično djeca to bolje podnesu i nose se time nego mi same.“

„SMATRAM DA ZATVORENICAMA KOJE IMAJU OBITELJ KOJA SE BRINE ZA NJIH I IMAJU MOGUĆNOSTI ČEŠČEG DOLASKA U POSJETE BI TREBALA BITI OMOGUĆENA VEĆA SATNICA POSJETE! JEL PUTOVATI 400 KM U JEDNOM DANU ZA PROVESTI 1h SA ČLANOM OBITELJI JE POTPUNO NEPRIHVATLJIVO FINACIJSKI I EMOTIVNO“

„NAJVEĆI PROBLEM JE (BAREM MENI) ŠTO ME DJETE NE MOŽE POSJEČIVATI TOLIKO ČESTO KOLIKO IMAM ZAKONSKI PRAVO, A PROBLEM JE U UDALJENOSTI TJ. FINACIJAMA. I SMATRAM DA I ZATVORENICE ZATVORENOG ODJELA KAZNIONICE TREBAJU IMATI NEOGRANIČENE MINUTE TELEFONSKIH RAZGOVORA SA SVOJIM DJETETOM. TAKOĐER SMATRAM DA JE 1h TJEDNO SA DJETETOM PREMALO U POSJETAMA NAROČITO AKO SMO TOLIKO UDALJENI, PA BI BILO KOREKTNO DA SE TE POSJETE PRODULJE JER MOJE DJETE MOŽE SAMO 1. PUT MJESEČNO DOĆI, PA DA IH MAKAR PROVEDEMO DULJE - DA SE SPOJE TE SATNICE. ZA DOBROBIT DJETETA, A I RODITELJA.“

„Iskreno, svi komplimenti RODI (na aktivnostima ankete, knjige za knjižnicu itd.). Samo naprijed. Bravo i hvala!“

PROJEKT PROVODI:

Roditelji u akciji - RODA

Čanićeva 14, 10000 Zagreb

t. (01) 6177 500

f. (01) 6177 510

m. (091) 586 3717

e. roda@roda.hr

www.roda.hr

PARTNERI:

HRVATSKI ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE PODRUČNI URED POŽEGA

Alojzija Stepinca 5

34000 Požega

t. (034) 638 400

f. (034) 638 374

e. HZZ.Pozega@hzz.hr

www.hzz.hr

CENTAR ZA PODRŠKU I RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA DELFIN

Braće Radić 13

34550 Pakrac

t. (034) 411 780

e. delfin-zamir@gmail.com

www.delfin-pakrac.com

POSREDNIČKA TIJELA:

URED ZA UDRUGE VLADE RH

e. info@uzuvrh.hr

www.uzuvrh.hr

NACIONALNA ZAKLADA ZA RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA

e. zaklada@civilnodrustvo.hr

www.zaklada.civilnodrustvo.hr

Više informacija o EU fondovima:

www.strukturnifondovi.hr

NADI BOJU U SVAKOM DANU

Europska unija
Ulaganje u budućnost